

**VYSOKÁ ŠKOLA EVROPSKÝCH A REGIONÁLNÍCH
STUDIÍ, Z. Ú., ČESKÉ BUDĚJOVICE**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**KRIMINALITA MLADISTVÝCH A JEJÍ PŘÍČINY
V JIHOČESKÉM KRAJI**

Autor práce: Nikola Petrášková

Studijní obor: Bezpečnostně právní činnost ve veřejné správě

Forma studia: Prezenční

Vedoucí práce: Mgr. Milan Kocík

Katedra: Katedra právních oborů a bezpečnostních studií

2022

VYSOKÁ ŠKOLA EVROPSKÝCH A REGIONÁLNÍCH STUDIÍ, z. ú.
Žižkova tř. 6, 370 01 České Budějovice

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Jméno a příjmení studenta: Nikola Petrášková
Studijní program: Bezpečnostně právní činnost
Studijní obor: Bezpečnostně právní činnost ve veřejné správě
Forma studia: Prezenční
Místo studia: České Budějovice

Název bakalářské práce: Kriminalita mladistvých a její příčiny v Jihočeském kraji

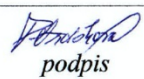
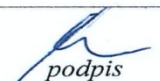
Název bakalářské práce v anglickém jazyce: Juvenile Delinquency and its Causes in South Bohemia Region

Katedra: Katedra právních oborů a bezpečnostních studií
Vedoucí bakalářské práce (jméno a příjmení, titul): Mgr. Milan Kocík email:
kocik5@seznam.cz

Datum zadání bakalářské práce: červen 2020

Cíl bakalářské práce:

Cílem bakalářské práce bude zhodnocení aktuálního stavu kriminality mládeže v Jihočeském kraji. Dílčím cílem bude zjistit, zda kriminalita mládeže v Jihočeském kraji je nižší nebo vyšší, než v dalších krajích ČR a zda jsou mladiství rozumově a mravně vyspělí a jestli v jejich okolí dochází ke kriminalitě a jaké jsou případné motivy ke spáchání protiprávního jednání.

Student: Nikola Petrášková	30. 8. 2020 datum	 podpis
Vedoucí práce: Mgr. Milan Kocík	30. 8. 2020 datum	 podpis

Schvaluji zadání bakalářské práce:

Vedoucí katedry:
doc. JUDr. Roman Svatoš, Ph.D.

19. 10. 2020
datum

podpis

Prorektorka pro studium a vnitřní
záležitosti:
RNDr. Růžena Ferebauerová

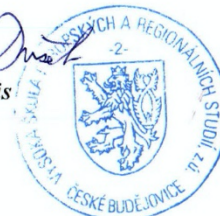
21. 10. 2020
datum

podpis

Pověřený rektor:
doc. Ing. Jirí Dušek, Ph.D.

25. 10. 2020
datum

podpis

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, na základě vlastních zjištění a s použitím odborné literatury a materiálů uvedených v seznamu použitých zdrojů.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce v elektronické podobě ve veřejně přístupné části infodisku VŠERS, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky vedoucího a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce systémem na odhalování plagiátů.

.....

Děkuji vedoucímu bakalářské práce Mgr. Milanu Kocíkovi za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

ABSTRAKT

PETRÁŠKOVÁ, N. *Kriminalita mladistvých a její příčiny v Jihočeském kraji: bakalářská práce*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2021. 69 s. Vedoucí bakalářské práce: Mgr. Milan Kocík.

Klíčová slova: Delikvence, kriminalita, kriminální chování, mládež, mladistvý, prevence kriminality, příčiny kriminality

Tato bakalářská práce je věnována problematice kriminálního a delikventního chování mladistvých. Teoretická část práce je zpracována na základě odborné literatury a zabývá se základními pojmy a teoretickými východisky, které se týkají problematiky kriminality. Dále je zde věnována pozornost příčinám, důsledkům a opatřením, která jsou ukládána mladistvým pachatelům a prevenci kriminality mládeže. Praktická část se zabývá vyhodnocením výzkumného šetření, jehož cílem bylo zjistit, zda se respondenti setkali nebo setkávají s nějakou formou kriminálního chování, zda si uvědomují následky tohoto chování, a jaké mají názory na takovéto chování u svých vrstevníků.

ABSTRACT

PETRÁŠKOVÁ, N. *Juvenile Delinquency and its Causes in South Bohemia Region: Bachelor Thesis*. České Budějovice: The College of European and Regional Studies, 2021. 69 p. Supervisor: Mgr. Milan Kocík

Keywords: Delinquency, Causes of crime, Crime, Criminal behavior, Criminal prevention, Juvenile, Youth

This bachelor thesis is focused on problems of criminal and delinquent behaviour of youth. Theoretical part is elaborated on the basis of literature and it describes the basic phrases and theoretical concepts due to topic criminality. Further attention is paid to the causes consequences, measures that are imposed on juvenile offenders and crime prevention. The practical part is concerned on results of evaluation research which was targeted to find out if the respondents have ever met some form of criminal behaviour, if they realise the consequences of this behaviour and what kind of opinion they have due to similar behaviour of their peers.

Obsah

Úvod.....	9
1 Cíl a metodika bakalářské práce	10
2 Kriminalita	11
2.1 Vývoj a historie kriminality mládeže.....	11
2.2 Statistika kriminality mládeže.....	13
2.3 Vymezení základních pojmů.....	14
2.3.1 Pojem dítě.....	14
2.3.2 Mladistvý.....	15
2.3.3 Nezletilý	15
2.3.4 Mladý dospělý.....	15
3 Příčiny kriminality mládeže	17
3.1 Biologické příčiny.....	19
3.2 Psychické příčiny	20
3.3 Sociální příčiny	21
3.3.1 Vliv rodiny	21
3.3.2 Vliv školy a školního prostředí	23
3.3.3 Vliv médií.....	24
3.3.4 Vliv společnosti a vrstevníků.....	25
4 Důsledky kriminality.....	27
4.1 Odpovědnost mládeže za kriminalitu.....	27
4.2 Věková kategorie dětí	29
4.2.1 Opatření ukládaná dětem.....	30
4.3 Věková kategorie mladistvých.....	33
4.3.1 Opatření ukládána mladistvým	33
5 Prevence kriminality	39
5.1 Úrovně a strategie preventivních opatření	40
5.1.1 Předškolní programy pro děti.....	41

5.1.2	Programy určené rodičům	41
5.1.3	Programy vázané na školu	42
5.1.4	Vrstevnické programy	43
5.1.5	Programy podporující pracovní uplatnění.....	43
5.1.6	Komunitní programy	44
6	Kriminalita mladistvých v Jihočeském kraji.....	45
6.1	Kriminalita mladistvých v porovnání s ostatními kraji.....	47
7	Praktická část	51
7.1	Výzkumný cíl	51
7.2	Výzkumné otázky.....	51
7.3	Hypotézy	51
7.4	Metodika výzkumu.....	52
7.4.1	Metodika sběru dat.....	52
7.4.2	Technika sběru dat	52
7.4.3	Výzkumný vzorek	52
7.4.4	Realizace výzkumu	53
7.4.5	Analýza dat.....	53
7.4.6	Etika výzkumu	53
7.5	Výsledky výzkumného šetření	53
8	Diskuse.....	69
	Závěr	72
	Seznam použitých zdrojů	74
	Seznam tabulek a grafů	76
	Seznam zkratk	77
	Přílohy	78

Úvod

Pro svou bakalářskou práci jsem vybrala téma „Kriminalita mladistvých a její příčiny v Jihočeském kraji“. Důvodem mého výběru je především fakt, že kriminalita se nachází všude kolem nás a bohužel se objevuje i v mladistvé populaci. A mladí lidé jsou naše budoucnost. Proto si myslím, že by se tomuto tématu mělo věnovat větší okruh lidí, než tomu bylo doposud. Tato kriminalita se zcela v mnoha ohledech liší od trestné činnosti ostatních věkových skupin pachatelů. Především je to dáno zkušenostmi i motivy k páčání trestné činnosti samotného jedince.

Důležitým bodem je vychovávání mladých lidí k tomu, aby se naučili nést odpovědnost za svá nesprávná jednání. Z čehož vyplývá, že mladý pachatel by si měl uvědomit, že za své jednání může být potrestán. Následný trest má sloužit především pak k nápravě pachatele, nikoliv k jeho zničení. U těch nejmladších pachatelů se setkáváme hlavně s krádežemi malých drobností. Toto jednání je spíše spontánní okamžik bez složky plánování, ve kterém dítě touží po věci a nemůže si ji z určitých důvodů pořídit. S postupným dospíváním neboli stárnutím se však děti a mládež dostávají k závažnějším formám provinění.

Každý z nás se buď přímo nebo zprostředkovaně setkal s kriminalitou mládeže v různých podobách. Abychom tedy podpořili snížení výskytu tohoto typu kriminality je důležité zamyslet se především nad jejími příčinami, a to už od útlého věku dítěte.

1 Cíl a metodika bakalářské práce

Cílem bakalářské práce je analyzovat problematiku kriminality mladistvých, konkrétně zjistit příčiny kriminality mladistvých, zda v okolí mladistvých dochází ke kriminalitě a zda jsou mladiství rozumově a mravně vyspělí. Dílčím cílem bude zjistit, zda kriminalita mládeže v Jihočeském kraji je nižší nebo vyšší než v ostatních krajích ČR. Práce bude rozdělena na část teoretickou a explicitně navazující část empirickou. Ve věcné části práce budou definovány a vysvětleny základní pojmy kriminality se zaměřením na kriminalitu mladistvých. Hlavním cílem teoretické části práce bude zjištění a popsání základních kriminogenní faktorů kriminality mladistvých. K dosažení stanovených cílů bude provedena rešerše odborné literatury.

V praktické části bude využita kvantitativní metoda výzkumu. Bude provedeno dotazníkové šetření kriminality mládeže, a to vyhodnocením statistických dat, kdy jednotlivé anonymní dotazníky budou rozeslány na vybranou základní školu ve Volarech a na střední školu TRIVIS ve Vodňanech. Sběr dat bude proveden již zmíněnou kvantitativní metodou, která je zaměřena na větší množství respondentů, kteří budou odpovídat na vhodně zpracované otázky dotazníku, čímž získáme od selektovaného vzorku respondentů data, jejichž následná analýza a vyhodnocení naplní stanovené výzkumné cíle a otázky. Cílem tohoto dotazníkového šetření tedy bude zjistit, zda mladí respondenti jsou rozumově a mravně vyspělí, zda si uvědomují následky svých jednání. Popřípadě jestli už se někdy v jejich okolí setkali s trestnou činností a jaký mají na takovouto činnost názor.

Dále bude provedena analýza dat obsažených ve statistikách kriminality za účelem zjištění aktuálního stavu kriminality mládeže v Jihočeském kraji.

2 Kriminalita

Kriminalita je jedním z nejvíce závažných sociálně patologických jevů v dnešní době. Je chápána jako výskyt delikventního chování, daný souhrnem trestných činů spáchaných ve společnosti, které jsou postihovány příslušnými právními normami. Jedná se o protisociální chování jedinců. Můžeme rozlišit kriminalitu zjevnou a latentní. Pokud je předmětem trestního řízení a Policie ČR tyto případy registruje v policejních statistikách, tak se jedná o kriminalitu zjevnou. Latentní kriminalita je však blíže neurčená, i když reálně opravdu existuje. Má na ni vliv především důvěra v Policii ČR nebo obava ze msty pachatele. Kriminalita jako taková se stala celosvětovým problémem dnešní doby. Kriminální chování může narušovat organizovaný život společnosti, ohrožuje potřeby a zájmy společnosti. Tento fenomén je zcela negativní, a proto by měl být účinně kontrolován. V naší zemi je natolik sledován stav kriminality, že je zde jednou z priorit považován neustálý průzkum veřejného mínění, kde má občan možnost se svobodně vyjádřit k aktuálnímu pocitu bezpečí v dané době. Důvodem spokojenosti může být přístup k občanovi, vhodně zvolená prevence, ale také aktivita při řešení vzniklých situací. Pokud naše společnost projevuje zájem o kriminalitu jako takovou, tak je na místě si nejprve položit otázku v souvislosti s příčinou tohoto stavu. Jaké jsou tedy příčiny vzniku kriminality, a nevytváří naše společnost sama podmínky pro její vznik? Můžeme konstatovat, že kriminalita je sociálně patologický jev, jehož přítomnost zaznamenávají všechny společnosti a následně se pak stává celosvětově zatěžující součástí života. Je tedy důležité odpovědět si na mechanismus vzniku tohoto jednání jedince, kdy se část občanů snaží aktivně dodržovat všechny zásady či normy, a naopak druhá část občanů tímto absolutně pohrdá. Svým patologickým jednáním následně zapříčiní samotný vznik kriminality. ¹

2.1 Vývoj a historie kriminality mládeže

Vývoj kriminality mládeže v České a Slovenské republice sahá až do 18. století, ale samozřejmě v mnohem odlišnější podobě, než jak ji známe dnes. Evidence kriminality měla původně na zřeteli převážně výkaz agendy trestních soudů a až v druhé řadě statistická data o zločinnosti. Koncem 18. století soudy začaly sestavovat výkazy o pohybu zločinnosti a o následném průběhu trestního řízení. V pozdější době byly zavedeny jednotné výkazy soudů, které obsahovaly jednotlivé dvě složky, a to výkaz

¹ KUČHTA, J., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2005. 1-8 s.

subjektivní (o souzených osobách) a výkaz objektivní (o zločinech). V polovině 19. století došlo k zavedení výkazových formulářů, ve kterých se přímo rozlišovali obžalování a odsouzení. Tyto výkazové formuláře byly několikrát reformovány (v roce 1852, 1858, 1873). Jejich poslední reforma proběhla v roce 1901 a platila v podstatě až do roku 1950. Z tohoto vyplývá, že speciální kriminální statistika se vyvíjela postupně. Kriminalita mládeže, registrovaná orgány činnými v trestním řízení, byla v Československu evidována od šedesátých let dvacátého století. Od té doby došlo k několika vln vzestupu. První větší vlna byla zaznamenána v roce 1963 a trvala až do roku 1971. Druhá vlna se zaznamenala na přelomu osmdesátých let. V osmdesátých letech byla kriminalita mládeže v České republice poměrně stabilní, pokud bychom mluvili o počtu objasněných skutků páchaných mladistvými. V té době děti a mladiství páchali zhruba 20 000 skutků za rok, z toho došlo k 13 000 trestným činům a 7 000 přečinům. Procentní podíl tak činil 15 procent ze všech pachatelů. V průměru bylo ročně registrováno 9 000 pachatelů do 18 let věku. Z toho 6 000 mladistvých a přes 3 000 dětí. Podíl pachatelů do 18 let tak činil 13 procent ze všech pachatelů páchající trestnou činností. V roce 1990 ze statistického hlediska došlo k velmi významné legislativní změně, a to ke zrušení kategorie přečinů. Méně závažné skutky byly přesunuty do kategorie přestupků, a tím i z trestního řízení do mimosoudního řízení správního. I přesto se tato tzv. dekriminlizace snížením registrované kriminality neprojevila. Rovněž se neprojevilo zvýšení hranice majetkové škody odlišující trestný čin od korespondujícího přestupku z 1 000 Kč na 2 000 Kč, k jehož změně došlo v roce 1994 (k následnému dalšímu zvýšení pak došlo 1.1.2002 na 5 000 Kč). Je třeba brát v úvahu rozdílnost ve stanovení minimální hranice majetkové škody potřebné pro trestný čin při srovnávání majetkové kriminality různých států. Například ve Slovenské republice je tato hranice stanovena na 8 000 Sk, a to od roku 1996 (zákon č. 90/1996 Sb.). Později v roce 2000 došlo k dalšímu zvýšení horní hranice na 8 800 Sk. V devadesátých letech došlo k postupnému nárůstu kriminality a nárůst kriminality spáchané mládeží byl ještě mnohem výraznější. Kriminalita mládeže tak vzrostla z 15 procent na 20 procent podílu na objasněné kriminalitě. Každý pátý tak objasněný kriminální skutek byl spáchán pachatelem ve věku do osmnácti let. Počet spáchaných skutků tak vzrostl v průměru z 20 000 skutků (13 000 trestných činů a 7 000 přečinů) na 30 000 skutků ročně. Z toho v průměru 20 000 trestných činů spáchali mladiství a 10 000 činů jinak trestných spáchaly děti.²

² ZOUBKOVÁ, I. *Kontrola kriminality mládeže*. Dobrá voda: Aleš Čeněk, 2002. s. 16-17

Hlavním zdrojem inspirace pro novou koncepci zvláštního trestního práva mládeže je možné pokládat zákon č. 48/1931 Sb., o trestním soudnictví nad mládeží. Tento zákon byl přijat ve 30. letech 20. století a tím byl vytvořen samostatný systém trestní justice nad mládeží a jeho zacházení s delikventní mládeží. Zásadou zákona bylo nikoliv co nejméně trestat, ale co nejvíce vychovávat a polepšovat mládež. Tudíž trestné činy byly posuzovány mírněji o odchylně od trestných činů dospělých pachatelů. Byl stanoven speciální proces, který byl přizpůsobený věku mladistvého. Mladistvým se stala osoba dovršením 14 let svého věku a platila do 18 let. Zletilost se nabývala až ve 21 letech. Pokud mladistvý spáchal trestný čin, tak byl označován za proviněný bez ohledu na to, zda se jednalo o přečin, přestupek či zločin. Zákon umožňoval soudu zvolit buď trestní sankce a výchovná opatření nebo zcela upustit od potrestání. Podmíněné odsouzení se mohlo udělit až na tři roky. Mohlo být uloženo ochranné opatření formou dozoru či ochranné výchovy. Ochranný dozor se vykonával ve vlastní rodině, v níž osoba žila, kdy se dohlíželo na její výchovu. Pokud nebylo možno nedostatky výchovy odstranit ve vlastní rodině, udělovala se ochranná výchova. Toto opatření se ukládalo osobě nedospělé starší 12 let, za předpokladu, že se dopustila činu, za který zákon stanovil dospělým trest smrti nebo doživotní ztrátu svobody. Vykonávala se v jiné rodině nebo ve výchovně. Ochranná výchova a dozor tak trvaly, dokud to nevyžadoval jejich účel (většinou do 21 let). Horní i dolní hranice se snižovaly na polovinu, přičemž horní hranice nesměla být vyšší než 5 let a dolní hranice 1 rok. Výjimečný trest byl od 1 do 10 let a u pachatelů starších 16 let od 2 do 15 let. Trest odnětí svobody se vykonával ve věznicích a trest delší než 6 měsíců v polepšovně rozdělené na tři třídy kázeňské.³

2.2 Statistika kriminality mládeže

Základní data o kriminalitě a o jejích pachatelích se nacházejí ve statistické ročence kriminality ČR. Kriminalitu, která je již zjištěná a objasněná vykazuje policejní statistika, kriminalitu stíhanou vykazuje statistika státního zastupitelství a soudní statistika vykazuje trestné činy pravomocně odsouzené. U nás v České republice je nejzákladnějším pramenem dat pro rozbor kriminality mládeže Statistika kriminality na území ČR, kterou zpracovává Policie ČR. V těchto statistikách se nachází všechny skutky, které policie posoudila jako trestné. Jediný orgán činný v trestním řízení, který registruje (pre) kriminalitu dětí je policie (vyšetřuje, zda jsou děti pachateli kriminálního

³ ZOUBKOVÁ, I. *Kontrola kriminality mládeže*. Dobrá voda: Aleš Čeněk, 2002 s. 95-97

činu). Pokud pachatelem je dítě do 15 let, tak se věc pro nedostatek věku podle § 159a odst.2 trestního řádu odloží. Tudíž údaje o dětech a o jejich skutcích již statistiky kriminality státního zastupitelství nemohou uvádět. Struktura dat kriminality dětí a mladistvých je převážně ovlivněna mírou objasněnosti trestné činnosti. Statistika kriminality zobrazuje výsledky činnosti orgánů činných v trestním řízení. Z tohoto důvodu vyplývá, že můžeme srovnávat pouze kriminalitu objasněnou a nikoliv registrovanou (neobjasněnou). U kriminality registrované nemůžeme zjistit údaje o osobách pachatelů, tudíž ani potřební informace k jejich věku.⁴

2.3 Vymezení základních pojmů

Zločinnost neboli kriminalita je úhrnem sociálně škodlivých jevů stanovených v trestních kodexech. V nynější právní úpravě jsou to trestné činy, naopak v minulých obdobích to byly přečiny, zločiny, přestupky a provinění. Činy, které jsou jinak trestné a které spáchaly děti před dovršením 15 let svého věku (před dovršením trestní odpovědnosti) se nazývají prekriminalita. Mládež je ve společenských vědách spojována s různými věkovými kategoriemi, a však nejširší rozpětí má pohled sociologický. Kriminologická literatura řadí mládež do tří věkových skupin, a těmito jsou děti, mladiství a mladí dospělí. V již ale zmíněné statistice policie je pojem mládež zúžený, jelikož zahrnuje pouze děti a mladistvé (osoby od narození do věku osmnácti let).⁵

2.3.1 Pojem dítě

Pojem dítě je užíván trestním právem a v trestním řízení jde o fyzickou osobu, která ještě nedovršila 15 let svého věku a která spáchala čin jinak trestný, tudíž ještě není trestně odpovědná. Tuto kategorii osob trestní řád označuje jako „*osoby, které pro nedostatek věku nejsou trestně odpovědné*“. Takovýmto osobám však lze v občanskoprávním řízení uložit ochrannou výchovu. Terminologii dítě mladší patnácti let užívá zákon o rodině, který směřuje na případy, kdy rodič použije své dítě ke spáchání trestného činu. Policejní praxe pro tuto věkovou kategorii nepřesně užívá právní pojem nezletilý, současná praxe státního zastupitelství pojem nedospělý. Statistická ročenka kriminality používá pojem dítě. Dítě je pojem užívaný převážně Úmluvou o právech dítěte. Úmluva OSN, která je závazná i pro Českou republiku chápe dětmi osoby nezletilé. Pojem dítě použil i trestní zákoník u skutkové podstaty únosu a obchodování s dětmi. Trestní zákoník u takovýchto skutkových podstat pojmem dítě

⁴ ZOUBKOVÁ, I. *Kontrola kriminality mládeže*. Dobrá voda: Aleš Čeněk, 2002. s. 10

⁵ ZOUBKOVÁ, I. *Kontrola kriminality mládeže*. Dobrá voda: Aleš Čeněk, 2002. s. 11

rozumí osobu mladší 18 let. Stejně takto pojem chápou i interní normy Policie ČR. Samozřejmě trestní zákoník pojem dítě znal ještě před přijetím Úmluvy o právech dítěte, a to především u trestného činu opuštění dítěte či vraždy novorozeného dítěte matkou. V tomto případě zákon žádnou věkovou hranici pro dítě neurčil. Pokud bychom se bavili o trestném činu únosu dítěte, tak judikatura stanoví, že se jedná o dítě, které není schopno vlastními silami čelit nepříznivé situaci, ve které se nyní nachází. Dítě je i pojem používaný listinou základních práv a svobod, zákonem o sociálně-právní ochrany dětí a zákonem o přestupcích. Tyto normy převážně rozumí dítětem dítě nezletilé.⁶

2.3.2 Mladistvý

Pojem trestněprávní, kdy se jedná o fyzickou osobu, jejíž postavení je zcela vázané na dobu spáchání trestného činu. Osoba se stane mladistvou dnem po dovršení 15 let svého věku a končí dnem, kdy dovršila 18 let věku. Plná trestní odpovědnost přichází po dni, kdy osoba dovršila 18 let věku. Je zde však zvláštní ustanovení i zvláštní způsob řízení, co se týče trestání mladistvých, které se zachovávají, dokud pachatel nepřekročí 19 let svého věku.⁷

2.3.3 Nezletilý

Je osoba, která ještě nenabyla plné trestní odpovědnosti (18 let) nebo nenabyla zletilosti manželstvím. Pojem nezletilý však trestní právo nepoužívá, ale používá jej policejní praxe při určování osob, které jsou pro svůj věk trestně neodpovědné (V České republice osoby mladší 15 let). Pojem zletilost používá hlavně občanské právo, kdy vyjadřuje určitou způsobilost k právním úkonům, tedy nabývat práva a brát na sebe povinnosti.⁸

2.3.4 Mladý dospělý

Pojem, který se používá především v kriminologické literatuře. Mladými dospělými jsou osoby od 18 let a výše. Horní hranice této věkové kategorie je velmi volná, někdy do věku 21 let, jindy do 24 let, ale i do 30 let. Pojmem trestněprávním je osoba blízká věku mladistvému. Tímto je chápáno období od 18. do 19. let života fyzické osoby. Pokud tato osoba spáchá trestný čin, použije se při výměře trestu polehčující okolnosti a uplatní se zde zvláštní způsoby řízení proti mladistvému. Kriminalita je převážně záležitost mladých lidí. V České republice pachatelé ve věku

⁶ ZOUBKOVÁ, I. *Kontrola kriminality mládeže*. Dobrá voda: Aleš Čeněk, 2002. s. 12

⁷ ZOUBKOVÁ, I. *Kontrola kriminality mládeže*. Dobrá voda: Aleš Čeněk, 2002. s. 13

⁸ ZOUBKOVÁ, I. *Kontrola kriminality mládeže*. Dobrá voda: Aleš Čeněk, 2002. s. 13

do 24 let mají na celkové kriminalitě podíl 40 procent. Zbýlých 60 procent pachatelů jsou pachatelé ve věku do 30 let. Při páchání trestné činnosti ve věkové kategorii dětí a mladistvých je potvrzováno spolupachatelství, nedokonalá příprava (neplánovaná, použití nevhodných nástrojů), využívání somatických znaků pachatele (síla, větší rychlost), převládání motivace emotivní nad rozumovou (pachatel je impulzivní).⁹

Všechny tyto věkové kategorie mladých lidí mají určitá svá specifika, jak při objasňování motivace trestné či jinak trestné činnosti, tak při ukládání výchovných a ochranných opatření, trestních opatření či trestů nebo při aplikaci zvláštních způsobů řízení (např. institut narovnání a odstoupení od trestního stíhání). Také věk mladých lidí má svůj význam při uskutečňování preventivních aktivit.¹⁰

⁹ ZOUBKOVÁ, I. *Kontrola kriminality mládeže*. Dobrá voda: Aleš Čeněk, 2002 s. 13-14

¹⁰ NOVOTNÝ, O.; ZAPLETAL, J., *Kriminologie*. 2. přeprac. vydání. s. 378-379

3 Příčiny kriminality mládeže

Za příčinu kriminality lze považovat takový jev, který může v konkrétním případě vyvolat záměr, pohnutku či motivaci spáchat trestný čin u úmyslných trestných činů nebo které vyvolávají nezodpovědnost u nedbalostních deliktů.¹¹

Pro určení příčin a podmínek kriminality mládeže jsou zásadním faktorem hlavně zvláštnosti ve vývoji každého mladého člověka a také v prostředí, kde se často nachází. Při těchto faktorech si mladý člověk vytváří určitý osobní postoj k dalším lidem. Rozhodující roli při formování osobnosti má rodina, přátelé, známí a především prostředí, ve kterém žije. Negativní vývojové vlivy pak nejcitlivěji zasáhnou oblast psychiky člověka, tj. motivaci, sebeovládání, citovou a morální složku osobnosti.¹²

Předsudky o typické osobnosti kriminálně se chovající mládeže trpí jak veřejnost, tak masová média. Tyto předsudky pravděpodobně souvisí s jinými občanskými postoji, s celkovou frustrací společnosti, resp. s pocitem životní spokojenosti lidí. Ještě významnější je, že také ve všech zařízeních, v nichž se soustavně pracuje s rizikovou mládeží, má personál rovněž ustálenou představu o typické osobnosti klienta. Každou osobnost člověka pak ovlivňují další faktory, a to genetické vybavení osobnosti a případné psychické poruchy. Tyto faktory společně s vlivem negativní výchovy mají na osobnost velmi často podstatný význam, zejména u osobnosti delikventních osob. Člověk, který se dopouští trestné činnosti, má z hlediska běžného názoru vždy narušenou morálku.¹³

Určitě je důležité poukázat i na typické rysy a projevy trestné činnosti mladých lidí, jedním z nich je nedostatečná plánovitost přípravy trestného činu. Většinou páchají skutky bez promyšlené dlouhodobější přípravy. Především o tom svědčí náhodnost místa, kde byl trestný čin spáchán, použití nevhodných nástrojů, volba špatného času, nedokonalá konspirace a zastření stop. K těmto charakteristikám patří také potřeba se chlubit na veřejnosti, či ve společnosti vrstevníků, což velmi často vede k jejich dopadení. U mladých pachatelů mnohdy hraje roli touha po dobrodružství a soutěživost, snaha prověřit si své síly a dovednosti. Trestná činnost se pak stane určitým osvědčením

¹¹ ZOUBKOVÁ, Ivana; MOULISOVÁ, Marcela, 2004. *Kriminologie a prevence kriminality*. Praha. Armex, s. 14

¹² CHMELÍK, J.: *Trestná činnost mládeže a páchaná na mládeži, 2. rozšířené vydání*, MV ČR, Praha, 1998, s. 7

¹³ MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A.: *Mládež a delikvence*, Portál, Praha 2003, s. 51-57

obratnosti, mrštnosti, rychlosti či schopnosti jednat v zátěžových situacích. Kriminalitu mladých lidí provází též neadekvátnost jejich jednání. Ta se projevuje snahou dosáhnout svých životních cílů nepřijatelnými prostředky. Důležitý znak kriminality mladých lidí je výrazná neschopnost odložit uspokojení svých potřeb na později či se některých potřeb úplně vzdát. Pachatelé mají rádi přímou akci bez dlouhých odkladů. Rozpoznávací a ovládací schopnost mladých lidí je zachována především v klidovém stavu, tj. když nejsou pod vlivem emocí. Tato podmínka však není splněna v době páchání trestné činnosti, kdy jsou pachatelé najednou pod vlivem psychických tenzí a skupinových mechanismů, které jejich uvažování výrazně ztěžují. U mladých pachatelů se též setkáváme s použitím brutálního násilí vůči osobě či věci. Často se ukazuje, že např. samotné provedení loupežného jednání je pro pachatele mnohem důležitější než zisk, který toho jednání vzešel. Pachatel si totiž tímto jednáním chce zajistit, aby jej např. někdo poslouchal či aby se ho bál, chce zažít dobrodružství nebo získat uznání ve vrstevnické skupině. Kriminalita mladistvých nese často rysy vývojového stadia mladého člověka. To může vést k tomu, že objektem zájmu jsou pak módní či atraktivní věci k naplňování určitého životního stylu. Na jedné straně existuje velká nabídka hmotných statků, na druhé straně je stále obtížnější obstarat dostatečné množství finančních prostředků na jejich legální získání. Tato majetková kriminalita je spojena i s potřebou mladistvých toxikomanů získat si prostředky na drogu. Mladý člověk, který se stal závislý na návykových látkách se dostává do kruhu, který jej vede ke stále novému a novému získávání značných finančních prostředků za každou cenu. Zvláštní kapitolou především pro trestnou činnost mládeže v moderní společnosti je vandalismus neboli bezdůvodné ničení cizího majetku a šikanování, jež se zaměřuje na fyzické či psychické ubližování jiným lidem. Dalším projevem je zneužívání sdužovacího práva. Někteří pachatelé tvoří jádra skupin mládeže s fašizujícími, nacionalistickými a rasistickými programy.¹⁴

West v rámci známého longitudiálního výzkumu „*Cambridge Study in Deliquent Development*“ stanovil 5 klíčových faktorů, které se významně vážou k počátku kriminální kariéry: nízký rodinný příjem, kriminalita rodičů, početná rodina, nízká inteligence dítěte a špatné výchovné postupy rodičů. Následně Farrington identifikoval prediktory rozvoje kriminálního jednání, ve kterých se pak budoucí delikventi lišili od budoucích ne delikventů. Uvádí šest významnějších kategorií.

¹⁴ NOVOTNÝ, O.; ZAPLETAL, J., *Kriminologie*. 2. přeprac. vydání. s. 379-384

- „rušivé“ chování v dětství (např. neposlušnost, nečestnost, nezvládnutelnost)
- již určitá forma kriminality v rodině (např. odsouzený rodič, delikventní sourozenec)
- nízká úroveň inteligence či slabý školní výkon
- rodinné faktory (nedostatečná výchova, nedostatečný dohled, časně rodičovství, nízká míra disciplíny)
- impulzivita (neklid, syndrom deficitu a hyperaktivity)
- ekonomický nedostatek (nízký příjem rodiny, početná rodina, špatné bytové podmínky) ¹⁵

3.1 Biologické příčiny

Prvním z biologických faktorů, který má souvislost s vyšší pravděpodobností ke vzniku kriminality, je pohlaví. Muži se totiž kriminality dopouštějí mnohem častěji než ženy. Důvod je spatřován ve větším významu více agresivního a sociálně dravého jednání pro dosažení seberealizace v případě mužů, zatímco pro ženy jsou účelné jiné vzorce chování. Větší tendence k agresivitě u mužů je také spojována s mužským pohlavním hormonem testosteronem. Další faktor pro vznik kriminálního chování je i věk. Jedinci, kteří se dopouští takového chování jsou většinou mladí. Patří sem také vrozené dispozice k určitým způsobům reagování. Vyšší míru tendence k delikventnímu jednání a kriminalitě mají jedinci, kteří jsou zvýšeně dráždiví. Tyto osoby pak mají větší míru impulzivity a nižší míru frustrační tolerance. Tyto dispozice jsou dány geneticky. V anamnézách delikventních osob se objevují biochemické a fyziologické poruchy. Významnou roli ve vztahu k delikventnímu chování mají vybrané poruchy chování a emocí.¹⁶

Významný vliv genetiky (dědičnosti) se projevuje hlavně v oblasti inteligence, plachosti, odolnosti vůči stresu, temperamentu či sklonu k depresím. V rámci výchovy dítěte v rodině lze probudit genetické dispozice, které mohou buď vrozené vlastnosti potlačit nebo probudit. ¹⁷

¹⁵ VEČERKA, K. a kol., 2004. *Mladiství pachatelé na prahu tisíciletí*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, s. 14-15

¹⁶ FISCHER, S.; ŠKODA, J., 2008. *Speciální pedagogika: edukace a rozvoj osob se somatickým, psychickým a sociálním znevýhodněním*. Praha. Triton, s. 256-257

¹⁷ NAKONEČNÝ, M. *Úvod do psychologie*. 1. vydání., Praha: Akademie věd České republiky, 2003, dotisk 2005. 81 s

3.2 Psychické příčiny

Značná pozornost je věnována úrovni mentálních schopností. Vzhledem k značné genetické podmíněnosti lze tento faktor považovat za vrozený. Mezi delikventní populací můžeme samozřejmě najít osoby s inteligencí na škále od mentální retardace až po genialitu. Můžeme však konstatovat, že kriminálního jednání se dopouštějí jedinci, jejichž rozumové schopnosti jsou nižší. Nižší rozumová schopnost se rovná nižší schopnosti posoudit danou situaci a následně zvážit důsledky svého jednání. Mezi delikventy se nachází vyšší počet osob, které trpí poruchou osobnosti. Patří sem zejména disociální porucha osobnosti. Dále jsou to emočně nestabilní poruchy osobnosti. Méně časté jsou pak poruchy sexuální preference. Význam mají vrozené dynamické vlastnosti osobnosti, souhrnně označované jako temperament. Projevují se v chování a v reakcích na podněty. Vyšší pravděpodobnost k poruchám chování, a tedy i k delikvenci, má emočně labilní extrovert, jelikož je výbušný, těžko se ovládá a reaguje často impulzivně a nerozvážně, mnohdy bez zábran.¹⁸

Poruchy chování souvisejí s rozumovými schopnostmi dítěte, kdy jedinec není schopen respektovat normy chování na úrovni odpovídající jeho věku. Mladý člověk, který se dopustí protiprávního jednání většinou nemá žádné zkušenosti, chybí mu právní vědomí a mnohdy nedokáže posoudit následky svého počínání. Především v období puberty, kdy by se dalo říct, že bojuje proti všemu. Toto období vzdoru má za následky určité odmítání poslouchat rady, prosazování svých názorů za každou cenu, vyniknout před svými kamarády. Následně pak dochází k páchání trestné činnosti za použití té nejhrubší síly. Mnohdy pak dochází ale k mnohem závažnějším následkům, než kvůli kterému byl útok veden, např. smrt, přestože chtěl pachatel původně odcizit jen telefon či jinou jakoukoliv jinou nahraditelnou věc. Delikventní chování je přímo vysvětlováno jako pokus člověka s nízkým sebehodnocením zvýšit pocit vlastní hodnoty kriminálním činem v podmínkách, které mu neumožňují, případně blokují běžnou, společensky přijatelnou formu potvrzování vlastní hodnoty studijními výsledky, prací, sportovními výkony, úspěšně realizovaným vztahem k člověku opačného pohlaví, založením rodiny apod.¹⁹

¹⁸ FISCHER, S.; ŠKODA, J., 2008. *Speciální pedagogika: edukace a rozvoj osob se somatickým, psychickým a sociálním znevýhodněním*. Praha. Triton, s. 257-258

¹⁹ MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A.: *Mládež a delikvence*, Portál, Praha 2003, s. 56

Za vlastnosti osobnosti považujeme ty její charakteristiky, které se vyznačují stálostí (tedy odolností vůči změně) a ovlivňující ve velmi širokém rozsahu nejrůznější projevy jedince – mají značně obecnou platnost. Známe-li vlastnosti určitého člověka, můžeme předvídat, jak se v určitých situacích zachová, jaké podá výkony. Můžeme také strategicky uvažovat, jak na něho adresně působit, jak cíleně ovlivnit jeho vývoj.²⁰

Problémy chování mládeže jsou obvykle odvozeny z nedostatku emocionálních a sociálních kompetencí a lze je pojmout jako internalizující a externalizující problémy. Externalizující problémy, včetně agresivního, obranného a hyperaktivního chování se projeví, když dítě není schopno ovládat, samo regulovat či potlačovat své rušivé chování. Tyto děti pak mají potíže s porozuměním emocí. Externalizační problémy souvisí s nedostatkem sociálního fungování a pozdějšími akademickými problémy v dospívání. Na druhé straně internalizace problémů znamená vysokou kontrolu a odkazuje na chování jako smutku, sociální úzkosti. Toto chování souvisí s nedostatkem sociálních funkcí, ale také s nízkou schopností plánování kariéry. Děti, u kterých se vyvinula úzkost a deprese, jsou v dospělosti více vystaveny těmto symptomatologiím a mají také sebevražedné sklony. Internalizační problémy jsou specifické spíše pro dívky než pro chlapce. V dětství chlapci vykazují více externalizujících problémů než dívky, ale pokud jde o úzkost a depresi, tak rozdíl nelze určit podle pohlaví. Dívky jsou dvakrát náchylnější na depresi a úzkost než chlapci, tento vzorec přetrvává i v dospělosti.²¹

3.3 Sociální příčiny

3.3.1 Vliv rodiny

Rodina je tradičním společenstvím osob, ve kterém se utvářejí základní charakteristiky našeho života. Rodina také slouží jako zprostředkující skupina mezi jedincem a společností. Vliv rodiny se trvale zapisuje do duševního života dítěte. Rodina jednak zajišťuje uspokojování biologických potřeb dítěte, zajišťuje podmínky pro jeho zrání a růst, ale připravuje jej také na přijetí rolí a vzorů jednání. Z tohoto základu se vyvíjí vědomě řízená výchova – utváření návyků, sebekontrola, učení, přijetí disciplinovaných forem jednání, očekávání odměn či trestů apod.²²

Socializace jedince zpravidla začíná v rodině. Matka či jiná pečující osoba zajišťuje biologické potřeby dítěte a zároveň mu projevuje láskyplný vztah, usmívá

²⁰ HELUS, Z. *Dítě v osobnostním pojetí*. Praha: Portál, 2009. s. 107

²¹ PROCEDIA, RAMONA BUZGAR et al., *Social and Behavioral Sciences* 78 (2013) s. 250-254

²² JEDLIČKA, R. a kol. *Děti a mládež v obtížných životních situacích*. Praha: Themis, 2004. s. 38

se na něj, hladí jej, hraje si s ním apod. Při nedostatku této láskyplné péče od narození dochází k závažným obtížím ve vývoji dítěte, včetně jeho emocí, myšlení, řeči. Případy takového nepříznivého vývoje se označují termínem psychická deprivace v dětství.²³

Mladý člověk si má z rodiny do života odnášet především správný vztah a úctu k základním principům a hodnotám společnosti. Pokud rodinná výchova neplní takovou funkci, jsou tím pak dány větší předpoklady pro vznik kriminogenního prostředí. U rozvrácených rodin je vyšší výskyt kriminality mládeže. Stejně tak je tomu i u rodin, kde dítě postrádá citový vztah a zájem o jeho život, problémy, i když po materiální stránce nestrádá.²⁴

Prvním parametrem chování rodiče, který má prokazatelnou souvislost s pozdějším delikventním chováním dítěte je ta skutečnost, kdy rodič nedokáže opakovaně a přiměřeně reagovat na dětskou potřebu bezpečí, dítě si o něm vytváří představu, kterou pak může zobecnit na jiné lidi. Dítě si nevytvoří základní důvěru k dospělému a svou nespokojenou potřebu vazby pak zdůrazňuje zesilováním emočních projevů nebo ji naopak potlačuje a stylizuje se do úlohy nezávislého jedince. Další parametr rodičovského chování je dohled. Dohledem se rozumí míra informovanosti rodiče, co dítě dělá ve svém volném čase, kde se zdržuje či kdy a v jakém stavu se vrací domů. Dalším parametrem je tvrdá disciplína, která zahrnuje agresivní chování rodiče k dítěti je častější v rodinách, v nichž se děti chovají delikventně. Dítě se pak v takovéto rodině samo učí agresivitě jako dovolenému způsobu chování. Časté tělesné tresty jsou vždy málo účinné, dítě se od rodičů vzdaluje, předstírá, lže a manipuluje, aby se tvrdému trestu vyhnulo.²⁵

Rodiče většinou mají sklon hledat nikoli příčinu, ale vinu, nikoliv objektivního činitele, ale viníka. Zkrátka hledají vinu „na někom“, nikoli „v něčem“. Například za špatné známky dítěte najde zpravidla otec zkratkovou úvahou vinu na matce a dítěti, matka na dítěti a otci, oba svorně na babičce, která dítě rozmazlila.²⁶

²³ ČÁP, J., MAREŠ, J. *Psychologie pro učitele*. Praha: Portál, 2001, s. 55

²⁴ CHMELÍK, J.: *Trestná činnost mládeže a páchaná na mládeži*, 2. rozšířené vydání, MV ČR, Praha 1998, s. 8-9

²⁵ MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A.: *Mládež a delikvence*, Portál, Praha 2003, s. 42-45

²⁶ MATĚJČEK, Z. *Po dobrém, nebo po zlém ? : o výchovných odměnách a trestech*. Praha: Portál, 1994, s. 19-20

3.3.2 Vliv školy a školního prostředí

Příchodem do školy každé dítě ztrácí výlučné postavení, které do té doby mělo v rodině. Musí se přizpůsobit novému životnímu rytmu. Škola se k němu staví jako k jednomu z mnoha dětí, a především si žádá, aby se přizpůsobilo. Učitel je zprvu pro dítě nejvýznamnější osobou ve škole a stává se autoritou, která konkuruje autoritě rodičů. Ze strany učitele je dítě hodnoceno známkami za podané výkony v jednotlivých předmětech a za chování. Z toho odvozuje v prvních letech školní docházky pocit vlastní hodnoty. Později jej opírá také o to, jak je přijímáno spolužáky. Význam spolužáků jako zrcadla a zdroje pocitu vlastní hodnoty stále stoupá s blížícím se dospíváním. Děti si velmi záhy začínají ve třídě vytvářet svou vlastní „subkulturu“ vyznačující se zvláštním jazykem, zvyklostmi a rituály, na niž jsou učitelé v lepším případě více a v horším případě méně napojeni. Ve třídě vznikají i podskupiny zvláštních „sub-subkultur“, jež jsou k bližšímu kontaktu motivovány společnými zájmy, společnými činnostmi. Pravidelné a přirozené je dělení třídy na „subkultury“ dívek a hochů. V některých případech mohou být tyto podskupiny zárodkem asociálních part, a to už u dětí na prvním stupni základní školy. Jejich vzniku napomáhá neangažovanost učitele, resp. jeho zřetelné preferování či zatracování některých dětí.²⁷

Socializace ve škole z daleka není jednoduché působení společnosti na jedince. Každý člověk si po svém vytváří obraz o sobě a o světě, kdy se snaží prezentovat sám sebe před druhými, aktivně působí na své prostředí a spoluvytváří svou osobnost. Socializací nevznikají stejné osoby ve stejném prostředí, ale rozmanité individuality. Zahrnuje především osvojení lidských forem chování, zejména chování ve styku s lidmi, osvojení jazyka, velkého množství poznatků, hodnot společnosti, její kultury. V této fázi se formují poznávací procesy i emoce, celá osobnost. Avšak neprobíhá zcela jednoduše a hladce, je to vysoce složitý proces s rozpory, konflikty, s možnostmi vývoje příznivého a nepříznivého, v některých případech až patologického. Školní prostředí může intelektový vývoj podporovat, ale také narušovat či ztěžovat. Místo k porozumění a spolupráci může vést k agresivitě a nadále k delikvenci.²⁸

Většina mladých lidí pobývá na střední škole či učilišti minimálně 180 dní v roce. Vstávají brzy ráno, cestují, navštěvují výuku, zabývají se mimoškolními aktivitami. Mnohé obsahy výuky jsou speciálně upraveny pro socializační působení. Vedou děti

²⁷ MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A.: *Mládež a delikvence*, Portál, Praha 2003, s. 74-75

²⁸ ČÁP, J., MAREŠ, J. *Psychologie pro učitele*. Praha: Portál, 2001, s. 54-55

k tomu, aby se staly aktivními členy společnosti a přijaly společenské závazky. Škola učí i specifickým formám jednání, a to nejen v rodinné či sexuální výchově, ale rozvíjí celý soubor základních dovedností. Účast ve studentské samosprávě, činnost ve školním časopisu a celá řada dalších činností předjímá socializaci pro mnohá zaměstnání dospělých. Výchovné vzdělávací instituce nesou značnou odpovědnost za přípravu mladých lidí pro svět práce.²⁹

Za základní kriminogenní faktory ve škole lze označit především nepravdělnou školní docházku, špatný prospěch, nevhodné chování žáků, arogantní přístup učitele k žákům, špatná spolupráce rodičů se školou, nedostatečná pedagogická činnost školy.³⁰

3.3.3 Vliv médií

V dnešní době má největší vliv na výchovu mládeže především televize a internet, a to zejména na delikventní chování. Tyto dvě média jsou dětmi čím dál tím víc sledována a jsou jim snadno dostupná. Mnohdy se stává, že rodiče ani kolikrát neví, co jejich dítě na televizi či internetu vyhledává, případně s kým jsou pomocí internetu propojeny. Děti věnují těmto médiím daleko víc času, než ostatním aktivitám např. sportu, koníčkům, kroužkům apod. Televize jsou plné reklam, které dítě mohou ovlivnit stejně tak i počítačové hry, kde se objevuje čím dál tím více brutality a násilí. Dítě si pak může myslet, že použitím násilí proti někomu jinému se mu nemůže nic stát, protože přece jeho hrdinové jsou nezranitelní. Dále to může vést k tomu, že dítě pak není samo schopno rozpoznat realitu od fikce a končí to delikventním chováním. A to zejména u dětí, na které rodiče nemají čas a dá se říct, že jsou vychovávány televizí a počítačem. Z počítačových her si mohou přebírat své vzory z hrdinů, kteří mohou všechno a prakticky se jim nikdy nic nestane. Dítě si toto pak přebírá pro svůj život. V partě řeší různé strategie a typy počítačových her a kolikrát si chtějí vyzkoušet jednání z filmu nebo hry i ve skutečnosti. Při takovýchto pokusech se bohužel často stává, že parta usmrtí domácího mazlíčka nebo jiné zvíře, které jim bylo zrovna dostupné. V horších případech se stává, že dítě si to chce vyzkoušet přímo na sobě a toto jednání pak může skončit velmi tragicky (úrazem, smrtí). Je vhodné doplnit názor Matouška

²⁹ JEDLIČKA, R. a kol. *Děti a mládež v obtížných životních situacích*. Praha: Themis, 2004. s. 45-46

³⁰ CHMELÍK, J.: *Trestná činnost mládeže a páchaná na mládeži*, 2. rozšířené vydání, MV ČR, Praha 1998, s. 10

a Kroftové, kteří uvádí, že vliv médií na děti a mládež je mnohem méně významný, než vliv živých lidí, a s nimiž děti a mládež tráví čas.³¹

3.3.4 Vliv společnosti a vrstevníků

Pro rizikovou mládež z dysfunkčních rodin je vrstevnická skupina důležitější než pro mladé lidi vyrůstající v rodinách, kde byla poskytována přiměřená míra podpory. U dětí frustrovaných nízkou podporou rodiny je pravděpodobné, že potřeba kladného přijetí vrstevnickou skupinou bude ještě silnější než u dětí s kladným rodinným zázemím. Na tyto děti má vůdce party většinou velký vliv, který taky následně využívá. Delikventní party u nás vznikají vždy z podskupin mladých lidí, kteří se dobře znají z jedné instituce. Tyto skupiny se buď úplně vymknou běžným mechanismům sociální kontroly (přestanou chodit do školy, práce), vytvoří si vlastní hodnotové preference a chovají se vysoce autonomně. Některé party jsou ke kriminální činnosti přivedeny tím, že tráví čas v hernách nebo na diskotékách a záhy se jim tento způsob života přestane dostávat prostředků. Začnou si ho opatřovat drobnými krádežemi, které pak přerůstají v organizované plánované akce. U nás je tento typ delikventních part nejčastějším typem delikventní skupiny. Neuvědomovaným motivem tohoto páčání je pravděpodobně snaha předvést se před kamarády.³²

Mladistvý hledá ve skupině vrstevníků přijetí jakožto rovnocenný partner. Vrstevníci mají většinou stejné či podobné problémy a zájmy na rozdíl od dospělých. Když je mladistvý akceptován skupinou vrstevníků, přináší mu to zjevné uspokojení, jistotu, kladné hodnocení, na jehož podkladě lze budovat sebehodnocení, které bylo otřeseno změnami dospívání a četnými konflikty. Mladistvý se identifikuje se svou partou vrstevníků, přejímá její názory, normy, způsob vyjadřování, gestikulaci, preferuje stejné zpěváky či styl hudby, zábavy atd. Později se pak však může ukázat, že osamostatnění od rodiny vedlo mladistvého k jiné závislosti, a to závislosti na své partě vrstevníků.³³

Důležitost vrstevníků vzrůstá hlavně v adolescenci, protože to, co bylo z části „hráno“ v šesti či sedmi, se stává „vážným“ v patnácti či v šestnácti. To, co si rodiče nebo učitelé myslí má většinou pouze poloviční důležitost než to, co si myslí vrstevníci. Obliba na střední škole se stává hmatatelným potvrzením sebehodnocení. Je opravdu důležité,

³¹ MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A.: *Mládež a delikvence*, Portál, Praha 2003, s. 105

³² MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A.: *Mládež a delikvence*, Portál, Praha 2003, s. 83

³³ ČÁP, J., MAREŠ, J. *Psychologie pro učitele*. Praha: Portál, 2001, s. 234

jakou skupinu si mladistvý zvolí. Někteří se chtějí identifikovat jako umělci, atleti, další vzhlížejí k filmovým idolům a jiní se stávají závislí na delikventech (narkomanech, sprejerech apod.). Způsob, jak mladistvý hodnotí sám sebe, závisí výrazně na tom, jestli je akceptován určitou specifickou skupinou.³⁴

³⁴ JEDLIČKA, R. a kol. *Děti a mládež v obtížných životních situacích*. Praha: Themis, 2004. s. 45

4 Důsledky kriminality

4.1 Odpovědnost mládeže za kriminalitu

Nejzásadnějším problémem, v rámci nynější právní úpravy trestního postihu mladistvých pachatelů v České republice, je nedostatečná diferenciací jejich trestní odpovědnosti. Jelikož právní úprava nedostatečně přihlíží k povaze a projevům trestné činnosti páchané mladistvými. Úprava hmotněprávní (trestní zákoník č. 40/2009 Sb.) i úprava procesní (trestní řád č. 141/1961 Sb.) jsou přes řadu změn a doplňků, koncipovány pouze jako výjimky z úpravy obecné a jsou zakotveny v jejím rámci jen ve formě samostatných oddílů. To neumožňuje ani náležité vymezení odlišné trestní odpovědnosti mladistvých ani formulaci zásad a postupů charakterizujících zvláštní řízení proti mladistvým osobám. Určité odlišnosti trestání mladistvých jsou obsaženy v hlavě VII. obecné části trestního zákona. A pokud hlava sedmá neobsahuje zvláštní ustanovení, tak se na mladistvého užije obecné ustanovení trestního zákona. Odchytky v řízení proti mladistvým jsou zakotveny v hlavě XX. trestního řádu v ustanoveních § 291-301. V dalších ustanoveních je ještě upraveno vykonávací řízení k podmíněnému propuštění z výkonu trestu odnětí svobody mladistvého (§36 a/1b), dále pak (§36 a/2c) a to znamená, že v řízení pro porušení zákona, v řízení dovolání a v řízení o návrhu na povolení obnovy musí mít odsouzený obhájce, je-li mladistvý a v době konání veřejného zasedání o dovolání, stížnosti proti porušení zákona nebo o návrhu na povolení obnovy nedovršil osmnáctý rok. Obviněný musí mít obhájce již v přípravném řízení, jde-li o řízení proti mladistvému (§36/1c). Dále pak nařizování a výkon ochranné výchovy mladistvých (§ 354-357), rozhodování o zahlazení odsouzení mladistvého, kdy o případném zahlazení rozhodne soud, který rozhodoval ve věci v prvním stupni (§ 364/2) a ustanovení týkající se trestního příkazu, kdy trestní příkaz nelze vydat v řízení proti mladistvému, pokud v době jeho vydání nedovršil osmnáctý rok svého věku (§ 314e/4).³⁵

Ke vzniku trestní odpovědnosti mladistvé osoby se požaduje, aby stupeň nebezpečnosti jeho činu, který spáchal, byl vyšší než malý. U zletilých pachatelů stačí, když je vyšší než nepatrný. Čin spáchaný mladistvým, který vykazuje znaky uvedené v trestním zákoně, ale jehož stupeň nebezpečnosti pro společnost je malý, tak ještě není trestným činem, nýbrž přestupkem. U mladistvých není trestným činem jednání malého stupně nebezpečnosti pro společnost, zatímco u ostatních osob není trestným činem

³⁵ ZOUBKOVÁ, I. *Kontrola kriminality mládeže*. Dobrá voda: Aleš Čeněk, 2002. s. 73-74

skutek nepatrného stupně nebezpečnosti. Při hodnocení materiálního znaku a konkrétního trestného činu, zda stupeň nebezpečnosti je malý nebo vyšší, je nutné vycházet z reálné situace a z okolností spáchání daného trestného činu, dále z jednotlivých příčin a podmínek, které ke spáchání vedly či napomohly. Při určování stupně nebezpečnosti činu pro společnost není možné stanovit obecně platné pravidlo. Pokaždé je totiž nutné vycházet z konkrétního případu, který se stal. Povinnost zhodnotit materiální znak protiprávního jednání mladistvého mají všechny orgány činné v trestním řízení. Počátek trestní odpovědnosti je konstruován jako absolutní a k jejímu naplnění postačuje dosažení stanoveného věku pachatele. Nevyžadují se další podmínky jako je to u podmíněné (relativní) odpovědnosti (např. duševní, mravní zralost mladistvého). Trestní odpovědnost mladistvého začíná spácháním trestného činu v den, který následuje po dni, kdy dovršil patnácti let a končí v den dovršení osmnáctého roku jeho věku (dosažení zletilosti uzavřením manželství pro trestní odpovědnost nehraje roli). Pokud osoba spáchá čin jinak trestný v den svých patnáctých narozenin, tak není ještě trestně odpovědná. Obdobně pokud spáchá osoba trestný čin v den svých osmnáctých narozenin, tak je trestně odpovědná jako mladistvá. To znamená, že teprve den, který následuje po patnáctých či osmnáctých narozeninách se u pachatele zakládá speciální (obecná) trestní odpovědnost. Pro otázku, kdy započala a kdy skončila trestní odpovědnost pachatele je zcela rozhodující, kdy byl čin dokonán. Pokud trestný čin není spáchán v relativně krátkém časovém období, není spáchán jednorázově a trvá delší dobu nelze mladistvého činit trestně odpovědným za tu část jinak trestného jednání, jehož se dopustil před dosažením patnáctého roku jeho věku. (jako je tomu např. u pokračování v trestné činnosti nebo u trvajících či hromadného trestného činu). Pokračování v trestné činnosti nebo trestný čin hromadný či trvajících se posuzuje jako jednání jediné. Pokud pachatel jednání, které se skládá z více dílčích skutků nebo spočívá v udržování protiprávního stavu, uskutečnil po dovršení osmnáctých narozenin, a tedy svou činnost ukončil až po dosažení této věkové hranice, tak je trestně odpovědný podle obecných zásad, a nikoliv jako mladistvý. V takových případech se nepoužije zvláštních ustanovení o stíhání mladistvých (podle hlavy sedmé obecné části trestního zákona).³⁶

Zánik trestní odpovědnosti upravuje zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů v platném znění. Zánik mohou způsobovat okolnosti, které nestaly po spáchání provinění, avšak před tím, než o provinění bylo soudem pravomocně rozhodnuto. Mají

³⁶ ZOUBKOVÁ, I. *Kontrola kriminality mládeže*. Dobrá voda: Aleš Čeněk, 2002. 73-75 s.

za následek, že právo státu na potrestání mladistvého delikventa zaniká. Trestní stíhání tak není možné zahájit, a pokud se již tak stalo, tak není možné v něm pokračovat. Obecnými důvody pro zánik trestní odpovědnosti je účinná lítost a promlčení trestního stíhání.³⁷

4.2 Věková kategorie dětí

Děti lze předvolat na policii k podání vysvětlení buď prostřednictvím zákonného zástupce, orgánu sociálně-právní ochrany nebo školy. O přítomnosti třetí osoby (orgánu sociálně-právní ochrany, pedagoga nebo jiné osoby, které mají odborné zkušenosti s výchovou dítěte) rozhoduje policista podle daných okolností. V praxi je často diskutována přítomnost zákonných zástupců. Náležitosti výslechu osoby, která je mladší patnácti let, jsou stanoveny trestním řádem. Je potřeba vést výslech tak, aby nebylo nutné jej opakovat. Při výslechu je vždy přítomna třetí osoba, a to nejlépe orgán sociálně-právní ochrany. A pokud pak výsledky objasňování ukazují, že se skutku, který vykazuje znaky trestného činu či přestupku, dopustila osoba mladší patnácti let, policejní orgán věc usnesením odloží podle trestního řádu a dále vypracuje zprávu o výsledku šetření kriminálního činu osoby mladší patnácti let. Tato zpráva obsahuje osobní údaje dítěte a jeho zákonných zástupců, popis skutku, důkazní situaci, zhodnocení osobních poměrů osoby mladší než patnáct let a rodiny ve které je vychovávána, včetně pohovoru s rodiči. O výsledku šetření se pak dále informuje zákonný zástupce a škola, do které dítě pravidelně dochází. Zpráva se zasílá místně příslušné službě kriminální Policie ČR k přijetí vlastních opatření, do evidenčního systému a příslušnému orgánu sociálně-právní ochrany dětí (oddělení péče, o rodinu a dítě, OPD). V této souvislosti je často kladena otázka typu, kdo a v jakém rozsahu, má odpovědnost za škodu způsobenou trestně neodpovědným dítětem. Nezletilý odpovídá (§ 31 občanského zákoníku č. 89/2012 Sb.) za škodu jím způsobenou, pokud je schopen ovládnout své jednání a posoudit jeho následky, společně s ním odpovídá ten, kdo vykonává nad dítětem dohled. Věk, od kdy je nezletilý odpovědný za způsobenou škodu, není rozhodující, ale v konkrétním případě je nutné zhodnotit, zda nezletilý mohl ovládnout své jednání a následně posoudit jeho následky. Pokud způsobí škodu nezletilý, který si není vědom správnosti a nemá rozumovou schopnost, kdy není zcela schopen rozpoznat protiprávní jednání, tak jsou za tuto škodu odpovědni ti, kteří zanedbali na dítětem dohled. Lze se zprostiti odpovědnost tím, že ti, kteří měli dohled nad nezletilým následně

³⁷ JELÍNEK, J., MELICHAROVÁ, D., *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže s poznámkami a judikaturou*. 1. vydání. Praha: Linde, 2004.

prokážou, že dohled nezanedbali. Pokuta do deseti tisíc korun hrozí tomu, kdo nechá nezletilé dítě bez náležitého dozoru, který je přiměřený jeho věku, rozumové vyspělosti či zdravotnímu stavu a způsobí-li v důsledku toho dítě újmu na zdraví jiné osobě nebo škodu na cizím majetku nikoli nepatrnou (od 1.1.2002 dosahující částky jsou nejméně 5000 Kč).³⁸

4.2.1 Opatření ukládaná dětem

Výchovná opatření napomenutí, dohled a omezení jsou ukládána ve správním řízení a rozhoduje o nich obec s přenesenou působností, pokud tak již neučinil okresní úřad nebo soud. Tato jednotlivá výchovná opatření mají různou formu. Nejmírnějším výchovným opatřením je napomenutí. Může být tak napomenuto dítě, jeho rodiče nebo dokonce i třetí osoby, které nějakým způsobem narušují řádnou výchovu samotného dítěte.³⁹ Jak uvádí Zoubková, tak ročně je ve správním řízení ukládáno kolem 420 napomenutí, 250 dohledů a ani ne deset omezení za rok. Soudy v civilním řízení ročně ukládají kolem 150 napomenutí, nad 1700 dohledů a zcela výjimečně omezení. Dítě lze být napomenuto, za předpokladu, že napomenutí na dítě zapůsobí. V době, kdy dítě je schopno si uvědomit následky za své jednání. K napomenutí rodičů má docházet tehdy, pokud zanedbali či porušili některou ze svých povinností, které vyplývají z jejich rodičovské odpovědnosti (např. nechají své dítě bez dozoru, dítě zanedbává povinnou školní docházku apod.). Třetí osoby, které mohou být podle zákona o rodině napomenuty mohou být příbuzní nebo osoby mající na základě rozhodnutí soudu dítě ve své péči.⁴⁰

Dohled nad nezletilým může být nařízen, jestliže se napomenutí míjí účinkem, nebo jde o závažnější poruchy přímo v chování dítěte nebo jeho rodičů. Dohled je prováděn za součinnosti občanských sdružení nebo školy v místě bydliště. Pokud dohled stanoví soud, provádí jej okresní úřad. Důvody, které vedou ke stanovení dohledu nad dítětem jsou záškoláctví, krádeže, útěky, jejich agresivní chování vůči rodičům, učitelům a spolužákům.⁴¹

Omezení má zabránit škodlivým vlivům na výchovu dítěte. Například se může jednat o zákaz navštěvování fotbalových utkání, videoheren apod. Ve správním řízení

³⁸ Zoubková, I. *Kontrola kriminality mládeže*. Dobrá voda: Aleš Čeněk, 2002 s. 75-78

³⁹ Zoubková, I. *Kontrola kriminality mládeže*. Dobrá voda: Aleš Čeněk, 2002 s. 78

⁴⁰ Zoubková, I. *Kontrola kriminality mládeže*. Dobrá voda: Aleš Čeněk, 2002 s. 77-78

⁴¹ Zoubková, I. *Kontrola kriminality mládeže*. Dobrá voda: Aleš Čeněk, 2002 s. 78

je ročně ukládáno kolem 420 napomenutí, 250 dohledů a ani na 10 omezení za rok. V civilním řízení soudy ukládají kolem 150 napomenutí, na 1 700 dohledů a zcela výjimečně omezení. Dále pak soudy mohou v řízení o nezletilých zasáhnout mnohem výrazněji, a to omezením nebo zbavením rodiče jejich rodičovské zodpovědnosti. Civilní soud může zbavit rodiče jeho rodičovských práv i tehdy, pokud užije ke spáchání trestného činu osobu mladší patnácti let, popřípadě se dopustí trestného činu jako spolupachatel, návodce nebo pomocník k trestnému činu spáchanému jeho dítětem. Jedná se o případy, kdy rodič posílá své dítě, aby spáchalo trestný čin, kdy ještě není trestně odpovědné (typicky kapsářství, krádeže, loupeže). Za jiná výchovná opatření lze také považovat odebrání dítěte z rodiny a umístění ve výchově jiné fyzické osoby než rodiče (§ 45) nebo v pěstounské péči (§46 odst. 1). Výchova v náhradní rodině by měla mít tak přednost před kolektivní ústavní výchovou. Tato ústavní výchova se může nařídít dítěti tehdy, pokud jeho výchova je už vážně ohrožena či narušena. Vážně ohrožena je výchova dítěte, jestliže rodiče své dítě zanedbávají po stránce výchovné, materiální, citové, hygienické apod., nevykonávají nad ním dohled, tolerují záškoláctví, gambling, požívání alkoholu a drog. Ústavní výchova má tak plnit ještě funkci preventivní. Vážně narušena je výchova dítěte samotnými rodiči, jejich asociálním chování a vlivy širšího rodinného prostředí nebo dalšími osobami se kterými se dítě běžně stýká. Ústavní výchova by tady měla plnit funkci nápravnou. Tato výchova může být uložena i z jiných závažných důvodů, pro které rodiče nemohou výchovu dítěte zabezpečit, např. pro jejich nemoc, invaliditu, smrt. Jiné důvody mohou být i na straně dítěte, například kvůli jeho duševní poruše. V tomto případě by měla ústavní výchova plnit funkci výchovnou s akcentem na ochranu zájmu dítěte.⁴²

Návrhy a podněty k nařízení **ústavní výchovy** dávají soudům kurátoři mládeže okresních úřadů, a to pro přestupky a trestnou činnost, začínající závislost na drogách, alkoholu, automatech, útěky z domova a neúčinnost dosavadních výchovných opatření, kumulaci více důvodů, nerespektování rodičů, sexuální promiskuitu a členství v závadové partě. Večerka v rámci podrobně prováděného výzkumu vzorku 464 dětí ve věku 7 až 15 let, kterým byla v průběhu roku (1998) uložena ústavní výchova soudy ČR vzhledem k jejich výchovným problémům zjistil následující závěry: *”Do ústavní výchovy se z výchovných důvodů dostávají především děti pocházející z neúplných rodin, sociálně spíše slabších. Rodiče mají nízkou kvalifikaci a často jsou bez pevného zaměstnání. Nezanedbatelný podíl tvoří dívky, třetina je Romů. Tyto děti mají ve škole*

⁴² ZOUBKOVÁ, I. *Kontrola kriminality mládeže*. Dobrá voda: Aleš Čeněk, 2002 s. 78-79

problémy s učením i chováním, které se prudce vyostřují při přechodu na druhý stupeň. Téměř polovina dětí navštěvuje zvláštní školu, což plyne i z jejich podstatně nižší intelektuální kapacity v porovnání s populací. Zvýšeně se mezi nimi vyskytují děti trpící lehkou mozkovou dysfunkcí a psychickými problémy. Většina z nich se dopouští záškoláctví, vztah ke škole a vzdělání je silně negativní. Páchají především majetkové delikty, k čemuž mají často vzory ve vlastní rodině, která používá nevhodných pedagogických postupů, výchova je nedůsledná, často chybí zájem ze strany rodičů. Děti jsou zvýšeně agresivní, špatně ovlivnitelné, mnohé kouří a řada z nich experimentuje s návykovými látkami. Resocializační prognóza je u velké části z těchto dětí, vzhledem k sociálnímu prostředí, v němž vyrůstaly, spíše pesimistická.”⁴³

Ústavní i ochranná výchova se uděluje dětem mladším patnácti let v občanskoprávním řízení. U ochranné výchovy musí soud přímo vyslovit vinu, naopak při uložení ústavní výchovy stačí pouze poukázat na delikvenci dítěte. Ochranná i ústavní výchova je vykonávána ve stejných výchovných zařízeních ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. Ochranná výchova de lege lata má pouze formu kolektivní výchovy. V trestním řízení může soud fakultativně ochrannou výchovu uložit i mladistvému (samostatně, anebo vedle kteréhokoli trestu mimo vyhoštění). Ochranná výchova trvá, dokud to přímo vyžaduje její účel, nejdéle do 19 let. Účelem ochranné výchovy by teda mělo být odstranění, popř. alespoň omezení možnosti vzniku dalších, pro společnost nebezpečných následků zanedbané výchovy. Praxe, a i hlubší empirická šetření, však vykazují 100procentní kriminální recidivu mladistvých, kterým byla udělena ochranná výchova. Z tohoto vyplývá, že opatření ochranné výchovy se tak zcela očividně mívá ochranným účinkem. Účinnost ochranné výchovy je však také ovlivněna současnými limity. Tyto limity jsou dány především institucemi, ve kterých je ochranná výchova vykonávána. K roku 2000 se vytvořila síť ústavních zařízení pro rizikové děti a mládež, kterými jsou diagnostické ústavy pro děti, diagnostické ústavy pro mládež, dětské výchovné ústavy, výchovné ústavy pro mládež a výchovné ústavy pro děti a mládež. Ochranný ústav pro tu nejproblémovější mládež doposud nevznikl, i když jeho potřeba je celkem vysoká. Zaměstnanci ústavů se té nejproblémovější mládeží nechtějí zabývat, jelikož tato mládež je opakovaně na útěku. V současnosti prochází legislativní procedurou návrh zákona o výkonu ústavní a ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních. Těmito zařízeními mají být diagnostické ústavy, dětské domovy, dětské domovy se základní školou a výchovné

⁴³ ZOUBKOVÁ, I. *Kontrola kriminality mládeže*. Dobrá voda: Aleš Čeněk, 2002 s. 80-81

ústavy. Zcela nový je tak institut tzv. smluvní rodiny, kam by mohly být děti umístěny namísto do diagnostického ústavu. Děti bez závažných poruch chování mají být umísťovány do dětských domovů. Do výchovných ústavů mají být pak umísťovány děti starší 18 let se závažnými poruchami chování, u kterých byla nařízena ústavní nebo ochranná výchova. Obligatorně se zahajuje soudní občanskoprávní řízení o uložení ochranné výchovy, a to u nejzávažnějších činností dětí. Obligatorně se ochranná výchova ukládá především dětem od 12 do 15 let, které spáchaly čin, za který je možné uložit výjimečný trest. Pomineme-li trestné činy proti republice, trestné činy proti lidskosti a trestné činy vojenské jedná se u dětí o trestný čin vraždy. Fakultativně může soud uložit ochrannou výchovu dítěti mladšímu 15 let, které spáchalo čin jinak trestný, pokud je to nutné k zajištění jeho řádné výchovy. Dolní hranice není stanovena, a tak je možné uložit ochrannou výchovu i dítěti mladší 12 let. Soudy před ukládáním ochranné výchovy preferují ukládání ústavní výchovy.⁴⁴

4.3 Věková kategorie mladistvých

Osobou mladistvou je člověk na rozmezí dětství a dospělosti. Věková hranice pro vymezení pojmu mladistvé osoby není vždy stejná, a to především z důvodu vnitrostátního práva, a tudíž se také liší mezinárodně. V českém prostředí je osobou mladistvou člověk, který již dovršil 15. rok, ale nepřekročil 18. rok svého věku. Tento termín se nejvíce užívá v trestním právu. Trestní zákoník č. 40/2009 Sb. v tomto ohledu stanovuje následující: „kdo v době spáchání činu nedovršil patnáctý rok svého věku, není trestně odpovědný.“⁴⁵

4.3.1 Opatření ukládána mladistvým

Právní úprava proklamuje v trestním stíhání výchovu mladistvé osoby. Orgán sociálně právní ochrany dětí má za úkol zjistit osobní poměry mladistvého. Je potřeba co nejdůkladněji zjistit stupeň rozumového a mravního vývoje, jeho povahu, poměry či prostředí, v němž mladistvý vyrůstal a kde nyní žije. Zjistit jaké bylo jeho chování před spácháním trestného činu a následně po něm. Zajisté je i důležité znát i jiné okolnosti, které mohou být důležité pro volbu výchovných prostředků, které jsou vhodné pro nápravu mladistvého, a především pro posouzení, zda by měla být uložena ochranná

⁴⁴ ZOUBKOVÁ, I. *Kontrola kriminality mládeže*. Dobrá voda: Aleš Čeněk, 2002 s. 82-85

⁴⁵ JELÍNEK, J. *Trestní zákoník a trestní řád*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009. 24 s.

výchova či nikoliv. Trestní řád stanoví, že každý mladistvý musí mít svého obhájce, a to už v přípravném řízení od zahájení trestního stíhání.⁴⁶

I když jsou naplněny u mladistvého všechny **vazební důvody** smí být vzat do vazby jen tehdy, pokud ho nelze zajistit jiným způsobem. Policejní orgán o tomto vzetí obviněného do vazby vždy zpracuje návrh, který je předáván státnímu zástupci. Pokud trochu nahlédneme do minulosti, tak v devadesátých letech byla vazba mladistvým ukládána až čtyřikrát častěji než nepodmíněný trest odnětí svobody. V dnešní době se tento rozdíl snižuje, ale ukládání vazby stále převažuje. Nadále zůstává problematická délka trvání vazby, která není pro mladistvého modifikována. Podle závažnosti trestného činu může být prodloužena ze 3 měsíců až na jeden, dva, tři nebo čtyři roky stejně jako je to u dospělých pachatelů. Což je v současných trestních kodexech zemí Evropské unie nevídané. Alternativní tresty (obecně prospěšné práce a podmíněné odsouzení s dohledem) a instituty odklonu (podmíněné zastavení trestního stíhání a narovnání) jako instituty restorativní justice se uplatňují v trestní politice států Evropské unie i USA u mládeže už třetí desetiletí.⁴⁷

Práce ve prospěch společnosti byl jako alternativní trest poprvé zaveden ve Velké Británii v roce 1972 (ve Walesu), v České republice tomu bylo tak až v roce 1995. Trest o obecně prospěšných prací spočívá ve výkonu určité soudem stanovené pracovní povinnosti, kterou musí pachatel splnit osobně a bez toho, aniž by za tuto práci dostal zapláceno. Tento trest musí vykonat ve svém volném čase do 1 roku ode dne, kdy soud výkon trestu nařídil. Pokud tak neučiní, soud přemění trest na trest odnětí svobody, kde každé dvě hodiny nevykonaného trestu se počítá jako jeden den odnětí svobody. Trest obecně prospěšných prací lze uložit pachateli za trestný čin, jehož horní hranice nepřevyšuje 5 let (u mladistvých se nesnižuje na polovinu). Rozsah hodin je stejný jako pro mladistvé, tak pro dospělé, a to od 50 hodin do 400 hodin. Tento trest se převážně ukládá za méně závažné majetkové delikty. Represivní prvek tak představuje zkrácení volného času a skutečnost, že za vykonanou práci pachatel neobdrží odměnu. Lze tak i napravit škody, které vznikly spácháním trestného činu, a to konkrétně třeba úklid, obnova zničených zdí, veřejných prostranství. Zatím je tento trest ukládán zhruba pěti procentům odsouzených mladistvých. Soud může mladistvému podle české právní

⁴⁶ ZOUBKOVÁ, I. *Kontrola kriminality mládeže*. Dobrá voda: Aleš Čeněk, 2002 s. 85

⁴⁷ ZOUBKOVÁ, I. *Kontrola kriminality mládeže*. Dobrá voda: Aleš Čeněk, 2002 s. 85-86

úpravy uložit trest odnětí svobody (podmíněný a nepodmíněný), propadnutí věci, vyhoštění a s výjimkami zákaz činnosti či peněžitý trest.⁴⁸

Trestní sazby se u mladistvých snižují na polovinu, přičemž horní hranice trestní sazby nesmí převyšovat 5 let a dolní hranice 1 rok. Například u trestného činu ublížení na zdraví podle § 146 odst. 2 trestního zákoníku, u kterého je základní sazba od tří do deseti let, činí sazba u mladistvého jeden rok až pět let, a nikoli osmnáct měsíců až 5 let. Soud může uložit i trest odnětí svobody v rozmezí 5-10 let, ale to jen ve zvláště závažných případech. V praxi se především jedná o trestný čin vraždy podle § 140 odst. 3 trestního zákoníku, spáchané zvláště zavrženíhodným způsobem provedení činu. Takovým může být čin, v němž se projevuje vyšší míra surovosti, zákeřnosti, brutality nebo zvláštní lsti či zvrhlosti nebo za zvláště zavrženíhodné pohnutky, která je obecně v rozporu s morálkou (Pomstychtivost, sobectví, bezohlednost). V České republice je trest odnětí svobody ukládán téměř devadesáti procentům odsouzených mladistvých.⁴⁹

Podmínky **výkonu trestu odnětí svobody** jsou u mladistvého specifikovány. Vycházejí z výchovného účelu trestu a mají přispívat k výchově mladistvého v řádného občana. Přesto je však často spojen s tzv. prizonizací, což je negativní dopad vězeňského prostředí na odsouzeného. Odsouzený při pobytu ve vězení ztrácí odpovědnost za sebe samotného. Často se stává, že odsouzený ihned po propuštění z vězení do značné míry ztrácí svou schopnost, jak žít na svobodě a následně vyhledává opět kriminální subkulturu. V tento moment dotyčný nezvládá žít v nekriminálním prostředí. Tento projev chování se nazývá tzv. syndrom otáčivých dveří. Účelem odnětí svobody u mladistvých je i tak příprava na jejich budoucí povolání. Mladistvému, který má plnit povinnou školní docházku, věznice tak zabezpečuje její plnění vyučováním místo výkonu práce. Trest odnětí svobody mladistvého se má vykonávat odděleně od ostatních mladistvých odsouzených vzhledem k jeho délce trestu či stupni narušení a k povaze mladistvého. Mladiství odsouzení by se měli rozdělovat do jednotlivých kolektivů, podle jejich pracovních schopností, povahových vlastností, druhu a závažnosti spáchaného trestného činu nebo recidivy. Tudíž oddělení by měli být mladiství, kteří mají kladný vztah k práci a společnosti, jsou odsouzení za nedbalostní trestný čin nebo za čin menší

⁴⁸ ZOUBKOVÁ, I. *Kontrola kriminality mládeže*. Dobrá voda: Aleš Čeněk, 2002 s. 86-87

⁴⁹ ZOUBKOVÁ, I. *Kontrola kriminality mládeže*. Dobrá voda: Aleš Čeněk, 2002 s. 85-87

společenské škodlivosti od mladistvých pachatelů narušených, kteří jsou odsouzeni za zvláště závažný trestný čin, jsou agresivní a manipulativní.⁵⁰

Podmíněné odsouzení je u nás v ČR využíváno nejčastěji. Výkon trestu odnětí svobody lze podmíněně odložit, když nepřevyšuje dva roky. Předpokládá se, že se odsouzený během zkušební doby bude řádně chovat a nadále vyhoví stanoveným podmínkám (např. zákaz požívání alkoholických nápojů). Zkušební doba trvá v rozmezí 1 rok až 3 léta (obecná zkušební doba je dlouhá 1 rok až 5 let).

Další trest **propadnutí věci** lze mladistvým uložit vždy, pokud je to v souladu s výchovným účelem. Platí zde stejná úprava jako pro dospělé. Na rozdíl **vyhoštění** se ukládá mladistvým za stejných podmínek jako je to u dospělých. Vyhostit tedy lze jen mladistvého, který není občanem ČR. Na dále **peněžitý trest** je vázán u mladistvých na podmínku, aby byl mladistvý výdělečně činný oproti dospělým. Tato podmínka musí být splněna, i kdyby mladistvý mohl peněžitý trest splatit z jiných příjmů. Proto se ukládá vždy taková výše peněžitého trestu, aby mohla být uhrazena z výdělečné činnosti. Obecný rozsah výměry je však stanoven od 2000 do 5 milionů Kč (stejně jako to je u dospělých). Nelze považovat za výdělečně činného osobu mladistvou, která je v učebním poměru, peníze dostává jako kapesné od rodičů a nemá příjem z žádné pracovní činnosti. Proto se tento trest mladistvým ukládá jen ojediněle, jelikož většina mladistvých žádný příjem nemá anebo má menší příjem. Soudy je ukládají ani ne jednomu procentu odsuzovaných mladistvých. Pokud by uložený trest nebyl mladistvým vykonán, následoval by náhradní trest odnětí svobody, a to až na dvě léta (stejně jako u dospělých). Další trest, který je pro mladistvé modifikován je **zákaz činnosti**. Tento trest je možné uložit jen osobě, pro kterou zákaz činnosti není překážkou vzhledem k přípravě jejího budoucího povolání a nejdéle na dobu 5 let (u dospělých na 10 let).⁵¹

Upustit od potrestání lze mladistvého pouze v případech, pokud se jedná o trestný čin menší nebezpečnosti pro společnost a pokud pachatel svého jednání lituje, projevuje účinnou snahu své protiprávní jednání napravit a vzhledem k povaze trestného činu a k dosavadnímu životu lze očekávat, že pouhé projednání věci před soudem povede k jeho nápravě. Dále v případech, pokud soud uloží ochrannou výchovu. V praxi je každý desátý mladistvý upuštěn od potrestání. V rámci zahraničních sankčních systémů jsou

⁵⁰ ZOUBKOVÁ, I. *Kontrola kriminality mládeže*. Dobrá voda: Aleš Čeněk, 2002 s. 87-88

⁵¹ ZOUBKOVÁ, I. *Kontrola kriminality mládeže*. Dobrá voda: Aleš Čeněk, 2002 s. 89

především u mladistvých uplatňovány různé formy odklonu od klasického řízení. Jde o institut podmíněného zastavení trestního stíhání, který byl přijat v roce 1993 a institut narovnání přijatý v roce 1995.⁵²

Podmíněné zastavení trestního stíhání je prvním typem odklonu v České republice. Podmíněně zastavit stíhání lze jak již v řízení před soudem, tak i v přípravném řízení (u mladistvých i dospělých pachatelů). Jeho podstata spočívá dočasně v zastavení probíhajícího trestního stíhání s tím, že obviněný vyhoví stanoveným podmínkám (např. dozná se k činu, který spáchal nebo nahradí způsobenou škodu) po zkušební dobu (6-24 měsíců), poté jeho trestní stíhání bude zastaveno definitivně. Nejčastěji bylo podmíněné zastavení využíváno u mladistvých obviněných se základním vzděláním a u dosud netrestaných. K nejčastějšímu rozhodování docházelo v případech, kdy k uspokojení poškozeného došlo vrácením věci, méně často při uzavírání dohod o náhradě škody.⁵³

Narovnání je druhým typem odklonu, který rovněž nemá specifickou úpravu pro mladistvé. O tom typu odklonu může rozhodnout soud, pokud obviněný vyhoví stanoveným podmínkám (např. uhradí poškozenému škodu, k činu se dozná, složí na účet soudu peněžitou částku určenou konkrétnímu adresátovi k obecně prospěšným účelům). V letech 1991-1993 proběhl v Praze experiment, kterým chtěli ověřit možnosti použití institutu narovnání v našich podmínkách. Na tomto experimentu se podílel Ústav státu a práva Akademie věd, Magistrát hlavního města Prahy, Městské státní zastupitelství a Středisko sociální prevence. Opíral se především o tehdejší zkušenosti z Německa. V té době ještě nebyl institut narovnání v trestním řádu, a proto byli státní zástupci a soudy velmi opatrní. V tomto experimentu se původně počítalo s tím, že bude projednáno více případů mladistvých pachatelů, nakonec počet zůstal u 20, protože se do projektu zapojila jen dvě pražská zastupitelství. Nejvíce se jednalo o pachatele, kteří se dopustili trestné činnosti zcela poprvé. Trestná činnost měla majetkovou povahu, tudíž byla méně závažná. Takové jednání mladistvých bylo zkratkové, bez domýšlení možných následků. Pachatelé byli sledováni ještě rok po narovnání a další trestné činnosti se z dvaceti dopustili pouze dva. V institutu narovnání vystupuje do popředí hlavně pachatelovo odčinění všech škodlivých následků, které způsobil během jeho trestné činnosti. Účinky trestní represe jsou zde nahrazeny povinností pachatele k dalšímu

⁵² ZOUBKOVÁ, I. *Kontrola kriminality mládeže*. Dobrá voda: Aleš Čeněk, 2002 s. 90

⁵³ ZOUBKOVÁ, I. *Kontrola kriminality mládeže*. Dobrá voda: Aleš Čeněk, 2002 s. 90-91

majetkovému plnění pro obecně prospěšné účely. Narovnání především plní funkci nápravy narušených vztahů mezi pachatelem a obětí trestného činu. Pachatel a oběť se podílejí na procesu řešení konfliktu a mohou přímo ovlivnit jeho podobu a následně urovnat vzájemné vztahy mezi nimi. Při narovnání je pachatel vtažen do problémů poškozeného, kdy si pachatel má uvědomit závažnost, rozsah a dopad důsledků spáchaného trestného činu poškozeného. Měl by pocítit nesprávnost svého jednání, aby později nedošlo k jeho opakování. Je zde velká výhoda rychlosti doby narovnání, která obvykle netrvá déle než několik měsíců, kdežto běžný postup soudní cestou i déle než 1 rok. Narovnání však může mít i negativní stránky. Význam doznání pachatele může být i v některých případech přeceněn, kdy pachatel může zakrývat další trestnou činnost. Však nelze ani vyloučit to, že narovnání může být zneužito i ze strany poškozeného. Instituty odklonu od běžného řízení a alternativní tresty vyžadují v rámci trestního řízení plnění specifických úkolů jimiž jsou prověřeni probační úředníci (zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě. Probační úředník má sledovat, zda obviněný nepokračuje v páchání trestného činu a zda vykonává probační program (např. léčení závislosti na návykových látkách, psychologické poradenství). Nicméně současná právní úprava trestání mladistvých vykazuje zejména následující nedostatky. Vedle mladistvých není dostatečně vymezena další kategorie mladých dospělých, která taky vyžaduje některé zvláštní přístupy především z hlediska ukládání vhodných sankcí (opatření ochranných i trestních, další opatření). Dále není dostatečně upraveno zacházení s mladistvými mladšími patnácti let, kteří se dopustili činu jinak trestného. Měla by být zdůrazněna úloha trestní represe. Je nedostatečná spolupráce s institucemi, které se podílejí na práci s mládeží, a i s Probační a mediační službou. Není náležitě vymezen zvláštní způsob při výkonu trestu a ochranných opatření mladistvých a mladých dospělých. Nedostatečně je v řízení vymezeno a chráněno postavení mladistvého či jeho osobnost a soukromí.⁵⁴

⁵⁴ ZOUBKOVÁ, I. *Kontrola kriminality mládeže*. Dobrá voda: Aleš Čeněk, 2002 s. 91-92

5 Prevence kriminality

Základním cílem prevence kriminality je minimalizace vzniku opakovaného delikventního jednání. Tento cíl je realizován pomocí preventivních programů. Tyto programy jsou zaměřeny na pomoc rodinám, ale i na pomoc ve školách prostřednictvím různých programů.⁵⁵

Prevenci kriminality především dělíme na:

sociální prevenci – zaměřená na předcházení situace sociálního vyloučení v důsledku nepříznivých sociálních situací, kterou je mládež ohrožena

situační prevenci – založena na skutečnosti, že určité druhy kriminality se dějí v určitém čase a na určitých místech a cílem je minimalizace kriminogenních podmínek

prevenci viktimizace a pomoc obětem trestných činů – založena na konceptu bezpečného chování v rámci diferenciací na různé kriminální situace⁵⁶

Prevence kriminality mládeže je prováděna na úrovni celostátní, regionální a místní. Jedná se o:

prevenci primární (volnočasové, výchovné a vzdělávací, osvětové a poradenské aktivity dětí a mládeže s těžištěm v rodinách, ve školách)

prevenci sekundární (specializovaná sociální péče, práce s rizikovými jedinci či skupinami, tj. závislí na návykových látkách, gambleři, povaleči a další)

prevenci terciární (resocializace kriminálně narušených jedinců, tj. poradenství, podpora při získávání bydlení, práce apod.)

Prevence kriminality je velmi důležitá, jejím cílem je snižovat počet trestných činů, které páchají děti a mladiství.⁵⁷

⁵⁵ ZAPLETAL, J., *Kriminologie*. 4. vydání, Praha: PA ČR, 2002. s. 24-25

⁵⁶ ONDICOVÁ, M., UHRIN, S., *Prevencia kriminality*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012. s. 51

⁵⁷ ONDICOVÁ, M., UHRIN, S., *Prevencia kriminality*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012. s. 51

5.1 Úrovně a strategie preventivních opatření

Výchova dětí v rodinách a školách je jedním z nejvýznamnějších prostředků sociální prevence. Na prevenci kriminality mohou působit i nevládní organizace. Důležitou částí je sociální politika, která svým jednáním ovlivňuje především systém vzdělávání, zaměstnanost, stabilitu rodiny, fungování soudního a policejního aparátu a dalších institucí zabývajících se rizikovou kategorií mládeže. Již menší dosah mají lokální a regionální programy, které se zabývají úžeji definovanými skupinami rizikové mládeže či dětí. Preventivní opatření mohou být účinná jen tehdy, pokud jsou založena na kvalifikované detekci problémů a jeli průběžně sledován jejich očekávaný vliv či vedlejší účinky, které mohou později nastat. Vliv trestů se ve veřejném mínění hodně přeceňuje. Argumentace mnohých občanů, novinářů a politiků je založena na předsudcích, které korespondují s náladou společnosti než na znalosti opravdového vlivu hrozby trestu. Teoreticky by mohla pachatele odstrašovat od kriminálního chování výše trestu, ale kriminologický výzkum již několik let přesvědčivě ukazuje, že má nulový vliv na kriminální chování populace. Ti, kteří páchají trestný čin poprvé skoro nikdy neznají jeho trestněprávní kvalifikaci, natož výši sankce. Recidivisté ji sice znají, ale domnívají se, že tentokrát nebudou vypátráni. Dalším odstrašujícím prvkem by mohla být rychlost trestu (doba, za jakou pachatele trest dopadne) a neodvratnost (míra pravděpodobnosti, že po spáchání trestného činu trest pachatele postihne). Ačkoli nejlepším způsobem zastrašování potenciálních pachatelů je absolutní trest či trest smrti, který naše ústava i související evropská legislativa vylučuje. Dobrá primární a sekundární prevence nemůže být tak specifická, aby bránila pouze budoucímu kriminálnímu chování dítěte. Dobrá prevence musí předcházet všem typům sociálního selhání např. kriminalitě, odpadávání ze školy, užívání drog, předčasným těhotenstvím, nákaze HIV virem apod. Cílem primární prevence nemůže být jen absence sociálně patologických jevů, ale cílem musí být prezence sociálně příznivého chování, které se neslučuje s jednáním protispolečenským. Cílovou skupinou pro preventivní opatření mohou být hyperaktivní, zneužívané a týrané děti v rodinách, děti selhávající ve škole, děti s poruchami chování nebo děti z rodin, v nichž chybí otec aj. Volba takové cílové skupiny určuje nejvhodnější preventivní strategii, prostředí pro ni a okruh osob, které má kromě dítěte zahrnovat. Čím více prostředí, v nichž se daná skupina zdržuje a čím více osob významných pro každého člena skupiny, tím je větší naděje na její ovlivnění. Možnou nejhorší strategií jsou pokusy ovlivňovat jen ohrožené děti, a to pouhým poskytováním informací. Ochota dětí přijímat poznatky je spjata s tím, kdo je poskytuje. Neoblíbený učitel nemá šanci předat poznatky,

kteře by mohly ovlivňovat jejich chování v mimoškolním prostředí. Určitý poznatek má na dítě vliv, pokud je spojen s přímou zkušeností dítěte. Ve světovém odborném písemnictví najdeme stovky projektů usilujících o preventivní prevenci delikventního chování mládeže. Nicméně v tomto stručném přehledu budu dávat přednost jen těm projektům, jejichž účinnost je známa či je na základě výzkumu tušena. Preventivní programy rozdělím do pěti skupin, a to na předškolní programy dětí, programy určité rodičům, programy vázané na školu, vrstevnické programy a komunitní programy.⁵⁸

5.1.1 Předškolní programy pro děti

Jedná se o programy, jejichž cílem je připravit na školní docházku ty děti, pro které by mohlo být vyučování náročné nebo které by mohly později ve škole selhávat. Těmito programy mají být děti motivovány pro své vzdělání, kdy si mají osvojit svou strategii k úspěchu. Nejznámější program je program Perry Preschool, který je organizovaný nadací High Scope v Ypsilanti ve státě Michigan v USA. Efekt tohoto programu byl výzkumně sledován. Náhodně vybraná skupina hendikepovaných černých dětí docházela dva roky do motivačního výukového programu. Když děti dosáhly 19 let svého věku, byl porovnán vliv programu na skupinu s vývojem skupiny dětí, které ovlivněny programem nebyly. Následně se tedy ukázalo, že v ovlivněné skupině bylo zadrženo 22 % osob, kdežto v neovlivněné 38 %. V ovlivněné skupině se nacházelo daleko méně recidivistů a méně prokázaných trestných činů. Dotazníkové šetření dále ukázalo, že mladí lidé, kteří prošli přípravu na školu, se statisticky méně často dostávali do střetů s jinými mladými lidmi či do kontaktu s policií. Prevence školního selhání byla tak pro některé děti prevencí delikventního chování. Aby měly vzdělávací agentury úspěch, musí sledovat sílu vazby dítěte na vzdělávací instituci, respektive na její reprezentanty. Určitá část dětí totiž nemá silnou vazbu ani na svoje rodiče, tudíž schopnost se vázat na někoho dalšího bude automaticky oslabena. Uspěť tak proto může jen vysoce motivovaný a angažovaný profesionál.⁵⁹

5.1.2 Programy určené rodičům

Některé programy pro předškolní děti se nezaměřují na jejich intelektuální vývoj, ale na poskytování poradenských služeb rodičům rizikových dětí. Část programů poskytuje své služby specificky sociálně slabým rodinám po dobu prvních 5 let života dítěte. Jiné programy s tímto zaměřením jsou jakousi školou pro rodiče. Např. projekt

⁵⁸ MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A.: *Mládež a delikvence*, Portál, Praha 2003, s. 262-265

⁵⁹ MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A.: *Mládež a delikvence*, Portál, Praha 2003, s. 265-266

Žijeme s dětmi organizovaný Oregonským střediskem pro sociální učení, začíná fází, v níž rodiče studují příručku o výchově dětí a teprve poté se s vycvičeným terapeutem zaměřují na problémy, kterými trpí jejich dítě. Personál někdy i chodí na návštěvy do rodin. Rodiče si pečlivě zapisují každé chování dítěte. Snaha těmito programy je zlepšit připravenost dětí na docházku, motivovat děti ke vzdělání, zlepšit rodičovské dovednosti, omezit fyzické trestání dětí, zvýšit sebedůvěru u rodičů, pomoci rodinám řešit problémy související s alkoholem, jiných drog či psychickými poruchami apod. Velký význam pro děti, které vyrůstají v selhávajících rodinách může mít docházení do specializovaného denního centra či umístění do náhradní rodiny. U nás takováto centra poskytující dlouhodobou a intenzivní péči dětem ze selhávajících rodin dosud neexistují. Umístění do adoptivní rodiny je u nás pojímáno jako trvalé opatření. V západní Evropě či v USA se péče v profesionální rodině používá i jako dočasné řešení situace, kdy je dítě ohroženo rodinou. Pokud se v rodině situace stane příznivější pro dítě, vrátí se zpět.⁶⁰

5.1.3 Programy vázané na školu

Škola obecně je pokládána za místo, kde se děti učí novým znalostem, ale může však naučit mnohem více. Pokud nastane slábnoucí vliv rodiny na samotné dítě, pak mnozí doufají, že škola by ji mohla nahradit v posilování těch postojů a dovedností, jež jsou předpokladem nekriminální dráhy. Ve škole jsou dětem k dispozici vyškolení učitelé, kteří jsou ve společnosti víceméně respektováni. Školy mohou žákům poskytovat i programy mimo vyučování, proto se na ně hledí s určitými nadějemi a čeká se od nich mnohem více, než jsou často schopny poskytovat. Školní programy prevence kriminality se snaží minimalizovat delikventní chování přímo na půdě školy, snaží se poučit mládež o nesprávnosti svého počínání a o jejich případných následcích mimo školu (krádež, distribuce drog, znásilnění). Určitý preventivní vliv však mohou mít i programy, které se přímo kriminalitou nezabývají. Děti se mohou přímo ve škole naučit sociálním dovednostem, mohou si osvojit neagresivní odvrácení jednání někoho jiného či jak odmítnout něco, co by se nemělo dělat nebo přijímat. Vzdělávání vrstevníků je založeno na jedné myšlence: pokud se podaří naučit nejvlivnější žáky ve škole např. nenásilnému řešení při konfliktech, tak budou tyto žáci určitými vzory pro ostatní spolužáky. Samozřejmě jsou i takové školy, kde osud studentů učitele nijak nezajímá, a to buď z důvodu, že je málo strukturované vyučování, přeplněnost škol, známkování

⁶⁰ MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A.: *Mládež a delikvence*, Portál, Praha 2003, s. 266-268

především špatnými známkami apod. Naopak školy, kde je věnováno hodně úsilí do toho, aby děti měli dostatek individuální pozornosti, v nichž je posilována spolupráce mezi dětmi a vazba každého samotného dítěte na školu, učitele, domácí úkoly, v nichž dětem poskytují poradenské služby a jiné služby, které propojují školu s rodinou. Tyto školy udělaly mnoho pro odvrácení rizika, že by se děti vydali na kriminální dráhu. Ty školy, které projeví vstřícnější projev k žákům poté dosahují prokazatelně lepších výsledků. Samozřejmě čím větší je pozitivní vliv školy na chování dítěte, tím dříve mu je dítě vystaveno. V odborném písemnictví můžeme najít i speciální školy pro velmi problematické žáky, v nichž je vyučování přizpůsobeno možnostem žáků. Je zde především využíváno poradenství, kdy jsou posilovány vazby žáka se školou a rodinou. Zatím se však neprokázalo, že by tyto typy škol snižovaly dopad na delikventní projevy dětí. Nejednoznačné výsledky přináší zapojování profesionálů činných v trestním řízení do školních preventivních programů. Nejčastěji se jedná o policisty, kurátory či soudce. Tito lidé nejsou vyškoleni na komunikaci s dětmi, a proto je nutné je pro účast v programu dobře vybírat či aspoň zaškolovat.⁶¹

5.1.4 Vrstevnické programy

Vrstevnické programy se organizují především ve školách. Mohou je organizovat i spolky dětí a mládeže. Některé organizace se zaměřují na práci s jakýmikoli dětmi a jiné se specializují přímo na rizikovou mládež.⁶²

5.1.5 Programy podporující pracovní uplatnění

Představa, že každý mladý člověk dokáže projít vzdělávacím systémem až do konce, která má podobu vyučení neboli maturity, a potom se dokáže uplatnit na pracovním trhu, je představa zcela nerealistická, protože určité procento mladých lidí toto nedokáže. U nás 10 % mladých lidí nepokračuje po základní škole dál na jinou školu. Od roku 1989 stále rostou počty neuplatněných absolventů škol. Ale je zcela očividné, že přijatelné uplatnění mládeže je zkrátka nejlepší a nejjednodušší prevencí jejího kriminálního chování. Úřady práce se všude pokoušejí čelit zvyšující se nezaměstnanosti poskytováním mládeži profesionální poradenství. To je u nás poskytováno individuálně formou skupinových besed na některých školách. V České republice už je také zkoušeno

⁶¹ MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A.: *Mládež a delikvence*, Portál, Praha 2003, s. 268-275

⁶² MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A.: *Mládež a delikvence*, Portál, Praha 2003, s.275-276

několik programů, jejichž cílovými skupinami jsou nezaměstnaná mládež a nezaměstnaná mládež problémová.⁶³

5.1.6 Komunitní programy

Slovo komunita má v anglosaských zemích význam jako zájmová skupina, veřejnost či organizovaná společnost. U nás tohle slovo spíše připomíná výraz komunismus než představu o spontánně spolupracujících členů jakékoliv skupiny. Primárním článkem komunitní prevence je škola a cílem je předcházení školnímu selhání mládeže. Škola je nejzpůsobivější k rozpoznání toho, které děti by mohly mít rizikovou osobnostní výbavu i toho, které rodiny neposkytují dostatečné zázemí pro mládež. Pod tímto pojmem se u nás dosud někde propagují programy nabízející skupinám rizikové mládeže smysluplné trávení volného času, které byly oblíbené v sedmdesátých a osmdesátých letech. Dnes s nimi pokračují hlavně v západní Evropě a v USA. Nikomu se však nepodařilo prokázat, že tyto programy snižují výskyt kriminálního chování u mládeže, a tudíž mají relativně nízkou efektivitu. Komunitní programy jsou programy organizované občanskými skupinami v lokalitách, v nichž roste delikvence mládeže.⁶⁴

⁶³ MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A.: *Mládež a delikvence*, Portál, Praha 2003, s. 276-278

⁶⁴ MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A.: *Mládež a delikvence*, Portál, Praha 2003, s. 278-280

6 Kriminalita mladistvých v Jihočeském kraji

Trestná činnost je všeobecně páchána bez ohledu na věk jedince, pachatelem se tedy může stát jak osoba v mladém věku, tak stejně tak i dospělý. Nicméně s ohledem na platnou legislativu České republiky je stanoveno trestní stíhání pouze takových osob, u kterých byl překročen patnáctý rok věku. Kriminalita mladistvých může být pro společnost ještě větším problémem, než se zdá. V případě nesledovaného vývoje kriminálního jednání u mládeže ve společnosti toto může dojít v narůstající společenský problém a ten se bude řadit na přední příčky důležitých otázek naší společnosti. V následující kapitole této práce budou prezentovány výsledky výzkumného šetření provedeného mezi zvoleným vzorkem respondentů. Nejprve bude představen výzkumný cíl šetření, následně bude prezentována metodologie výzkumu společně s výzkumným vzorkem respondentů. V samostatné podkapitole této práce budou následně slovně interpretovány výsledky výzkumného šetření, což bude pro přehlednost doplněno příslušnými výstupy v podobě grafů. Nejprve je však s ohledem na téma práce nepochybně žádoucí pozastavit se rovněž u dostupných statistik týkajících se kriminality (nejen) mladistvých osob v Jihočeském kraji. Pokud jde o nejaktuálnější dostupné údaje, pak je možné uvést, že v rámci Jihočeského kraje bylo celkem za rok 2020 registrováno na 7 947 trestných činů, což ukazuje na významný meziroční pokles, kdy se kriminalita snížila o celých téměř 14 %. Takový vývoj ostatně koresponduje s celorepublikovým staven, kdy kriminalita v naší zemi za rok 2020 poklesla téměř o 17 %, na což mělo s největší pravděpodobností vliv vyhlášení nouzového stavu na území ČR v souvislosti s pandemií virového onemocnění COVID-19. Pokles byl v tomto ohledu zaznamenán napříč všemi kraji naší země, a to zejména v Praze (-24 %), ve které je současně dlouhodobě nejvyšší počet registrovaných trestných činů (38 059). Jihočeský kraj je v tomto ohledu mezi všemi kraji na 7. místě z hlediska počtu spáchaných trestných činů. Objasněnost kriminálních trestných činů v ČR byla v roce 2020 zhruba 47 %, což je výsledek mírně vyšší ve srovnání s minulým obdobím. K největšímu snížení z hlediska počtu registrovaných trestných činů přitom za rok 2020 došlo v okrese Písek (-23 %) a České Budějovice (-19 %), naopak v okrese Tábor došlo k nárůstu počtu trestných činů o 1 %. V případě obecné kriminality došlo ke zřetelnému poklesu v okrese České Budějovice (-22 %), v okrese Tábor přitom naopak vzrostl počet obecných činů o 7 %.⁶⁵

⁶⁵ Kriminalita v Jihočeském kraji v roce 2020. *Český statistický úřad* [online]. 2021 [cit. 2021-6-4]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/xc/kriminalita-v-jihoceskem-kraji-v-roce-2020>

Dále ze zjištěných údajů plyne, že v roce 2020 byl v Jihočeském kraji zaznamenán historicky nejnižší počet trestných činů. K meziročnímu poklesu přitom došlo ve všech okresech tohoto kraje vyjma okresu Tábor. Jihočeští policisté objasnili celkem na 63 % spáchaných trestných činů. Celkem 67 % trestných činů, které byly spáchány v tomto kraji, připadalo na obecnou kriminalitu, která ve srovnání s minulým rokem zaznamenala snížení o celkem 12 %. Z celkového počtu zaznamenaných trestných činů v kraji v kategorii obecná kriminalita bylo 57 % trestných činů klasifikováno jako majetková trestná činnost, kdy se jednalo zejména o krádeže prosté. V loňském roce bylo v kraji odcizeno 137 motorových vozidel a 157 jízdních kol, došlo celkem k 87 zaznamenaným kapesním krádežím, což představovalo snížení o 46 %.⁶⁶

Vzhledem k závažnosti a neustálému vzestupu hospodářské kriminality je vhodné v krátkosti zmínit i statistiku týkající se tohoto druhu kriminality. V oblasti hospodářské kriminality bylo přitom v Jihočeském kraji v roce 2020 evidováno celkem na 1 089 trestných činů, jednalo se zejména o úvěrové podvody, jiné podvody, případně pak neoprávněné opatření, padělání a pozměnění platebního prostředku. Do kategorie násilné kriminality bylo zařazeno v roce 2020 téměř 800 trestných skutků, jednalo se především o úmyslné ublížení na zdraví (29 %) a nebezpečné vyhrožování (22 %).⁶⁷

Pokud jde o problematiku sociálně vyloučených lokalit, pak je možné uvést, že pochopitelně také v tomto případě sehrává roli kriminalita v případě skupiny mladistvých osob. Z dostupných statistik v tomto ohledu plyne, že tradičními problémy mezi dětmi a mladistvými v sociálně vyloučených lokalitách jsou užívání alkoholových i nealkoholových drog, gamblerství, záškoláctví, drobná trestná činnost, zejména pak krádeže.⁶⁸

Kromě toho je možné doplnit, že v Českých Budějovicích se nachází Vazební věznice. Pro obviněné mladistvé a mladé dospělé jsou dle možností vazební věznice realizovány příslušné pracovní, vzdělávací, sportovní, poradenské, psychoterapeutické, náboženské a další aktivity, zaměřené na snížení stresu z uvěznění a dosažení pozitivních osobnostních změn. Do těchto aktivit se dle zjištěných informací dlouhodobě vedle odborných zaměstnanců (pedagogové, psycholog, sociální pracovníce) zapojují i zástupci

⁶⁶ Kriminalita v Jihočeském kraji v roce 2020. *Český statistický úřad* [online]. 2021 [cit. 2021-6-4]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/xc/kriminalita-v-jihoceskem-kraji-v-roce-2020>

⁶⁷ Kriminalita v Jihočeském kraji v roce 2020. *Český statistický úřad* [online]. 2021 [cit. 2021-6-4]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/xc/kriminalita-v-jihoceskem-kraji-v-roce-2020>

⁶⁸ Koncepce prevence kriminality Jihočeského kraje na období 2018 – 2020. *Jihočeský kraj* [online]. 2018 [cit. 2021-6-4]. Dostupné z: https://www.kraj-jihocesky.cz › ku_file

církví a náboženských společností.⁶⁹ Důležitá je kromě toho role Probační a mediační služby, která se specificky zaměřuje právě na práci s mládeží (mladistvými a dětmi mladšími 15 let). V rámci kraje jsou pro mladistvé klienty připravovány probační programy, jedná se o skupinové („Právo zážitkem“ – ICOS, z.s. Český Krumlov) i individuální programy, které jsou zaměřené na klienty ve věku 13–18 let s projevy rizikového chování, prvopachatele, recidivující klienty nebo klienty užívající omamné a psychotropní látky (Probační program Auritus Tábor).⁷⁰

6.1 Kriminalita mladistvých v porovnání s ostatními kraji

V rámci této sedmé kapitoly jsou uvedeny statistiky mladistvých, kteří spáchali trestné činy. Nejprve je zde patrný celkový počet, poté jsou hodnoceny jednotlivé kraje.

Tabulka 1 Kriminalita mladistvých, prosinec 2020

TSK	takticko statistická klasifikace	Objasněno A spácháno mladistvými	Podíl na celkovém počtu
100-106	vraždy	3	0,165 %
100-199	násilná kriminalita	348	19,152 %
200-299	mravnostní kriminalita	188	10,347 %
300-399	krádeže vloupáním	165	9,081 %
400-499	krádeže prosté	378	20,804 %
500-599	ostatní majetková kriminalita	87	4,788 %
300-599	majetková kriminalita	630	34,673 %
600-699	ostatní kriminalita	516	28,398 %
100-699	obecná kriminalita	1 682	92,570 %
700-799	zbývající kriminalita	59	3,247 %
800-899	hospodářská kriminalita	76	4,183 %
900-999	vojenské a protiústavní činy	0	0,000 %
0-999	CELKOVÁ KRIMINALITA	1 817	100,000 %

zdroj: Policie ČR: statistiky, [cit. 17.6.2022]

V tabulce 1 je uveden celkový počet kriminálních činů, které spáchali mladiství. Z tabulky je patrné, že v prosinci roku 2020 bylo objasněno celkem 1 817 případů, které na území České republiky mladiství spáchali. Nejvyšší zastoupení poté má obecná kriminalita. Na objasněných případech se podílela procentem 92 %. Z toho byly ve velké míře zastoupeny krádeže, vydírání, porušování domovní svobody, znásilnění, mravnostní trestné činy a jiné.

⁶⁹ Koncepce prevence kriminality Jihočeského kraje na období 2018 – 2020. *Jihočeský kraj* [online]. 2018 [cit. 2021-6-4]. Dostupné z: <https://www.kraj-jihocesky.cz> › ku_file

⁷⁰ Koncepce prevence kriminality Jihočeského kraje na období 2018 – 2020. *Jihočeský kraj* [online]. 2018 [cit. 2021-6-4]. Dostupné z: <https://www.kraj-jihocesky.cz> › ku_file

V následující tabulce již jsou informace o počtu trestných činů, které mladiství spáchali, rozděleny dle krajů České republiky.

Graf 1 Objasněné kriminální trestné činy

zdroj: vlastní zpracování

Jak je z grafu možné vyvodit, na prvních nepříznivých příčkách co do počtu kriminálních činů objasněných spadá kraj Moravskoslezský. Zde bylo spácháno v roce 2020 celkem 345 kriminálních činů. Na druhém místě se poté umístil kraj Ústecký, kde bylo spácháno celkem 221 kriminálních trestných činů a na třetím místě se umístil kraj Jihomoravský, kde bylo spácháno celkem 201 kriminálních trestných činů. Ostatní kraje měly nižší počet kriminálních trestných činů než 200. Mezi 100 až 200 kriminálními trestnými činy bylo spácháno v hlavním městě Praha, v Jihočeském kraji, v Královéhradeckém kraji, v Olomouckém kraji, ve Středočeském kraji a v kraji Zlínském. Naopak nejmenší počet trestných činů byl spáchán v kraji Karlovarském, a to jen 33 případů. Do 100 případů bylo také zaznamenáno v krajích: Pardubickém, Plzeňském, Libereckém a kraji Vysočina. Sledovaný Středočeský kraj tedy není ani nejhorším, ani nejlepším krajem co do počtu spáchaných a objasněných trestných činů mladistvými. Jeho podíl na celkových objasněných trestných činech, které mladiství na území České republiky spáchali, činí 7,4 %.

V následující tabulce jsou rozděleny jednotlivé objasněné kriminální činy mladistvých dle typu spáchaného činu.

Z tabulky je patrné, že nejzávažnější čin, kterým je vražda, byl spáchán v Praze, v kraji Jihočeském a v kraji Zlínském. Ve sledovaném kraji Středočeském tedy spáchán nebyl. Největší podíl měl sledovaný Středočeský kraj na mravnostní kriminalitě, a to 12 %, poté na krádeži vloupáním, a to 10 % a poté na zbývajících kriminálních činech nižší než 10 %.

Tabulka 2 Statistika kriminality mladistvých, prosinec 2020

	Praha	Střed.	Jihočeský	Plzeňský	Ústecký	Královéhradecký	Jihomoravský	Moravskoočeský	Olomoucký	Zlínský	Vysočina	Parýžský	Liberecký	Karlovarský
vraždy	1	0	1	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0
násilná kriminalita	30	15	21	9	47	15	39	74	36	22	12	12	12	4
mravnostní kriminalita	7	23	18	9	21	28	7	22	9	14	10	8	10	2
krádeže vloupáním	2	17	10	3	20	22	25	21	9	13	14	2	4	3
krádeže prosté	22	30	28	21	47	16	45	73	29	7	13	22	10	15
ostatní majetková kriminalita	4	5	12	3	8	4	16	9	9	3	1	7	2	4
majetková kriminalita	28	52	50	27	75	42	86	103	47	23	28	31	16	22
ostatní kriminalita	28	36	31	28	70	21	52	120	37	40	24	13	12	4
obecná kriminalita	93	126	120	73	213	106	184	319	129	99	74	64	50	32
zbývajících kriminalita	2	8	9	2	6	6	4	6	5	6	0	4	1	0
Hospodář. kriminalita	6	2	9	1	2	8	13	20	6	1	5	2	0	1
vojenské protiústavy	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
CELKOVĚ	101	136	138	76	221	120	201	345	140	106	79	70	51	33

zdroj: Policie ČR: statistiky, [cit. 17.6.2022]

Nyní zajisté může vyvstat otázka, co je důvodem různorodého rozdělení kriminálních trestných činů v různých krajích. Odpovědí je samozřejmě více. Nejvyšší množství kriminálních činů v kraji Moravskoslezském je možné přisuzovat nepříznivému

ekonomickému vývoji, díky uzavření dolů, poklesu průmyslové výroby a přechodu ekonomiky na segment služeb. Nejvyšší kriminalita je v kraji Karlovarském a Vysočina. První je kraj lázeňský, druhý je kraj, ve kterém je velmi mnoho turistických objektů, vysoký cestovní ruch. Sledovaný kraj Středočeský je kraj nejlidnatější a je zde velmi mnoho samosprávných celků. Leží v blízkosti hlavního města Prahy, a je zde tím pádem nižší nezaměstnanost, než která je např. v kraji Moravskoslezském. Mladiství díky tomu, že jejich rodiče mají dostatek příjmů nepáchají ve velké míře krádeže. Dalšími důvody nižší nezaměstnanosti je také velký zájem kraje o preventivní programy. Je zde realizován např. projekt Bezpečné město na území Středočeského kraje. Dalším pozitivem kraje je, že zde vznikl Odbor Bezpečnostní ředitel. Ten má na starosti řešení problematiky krizového řízení, kybernetické bezpečnosti a také např. protidrogové prevenci. Je zde také např. vysoká spolupráce mezi krajem a obcemi v oblasti prevence. I přes to zde existují určité možnosti, jak situaci v kraji zlepšit. Je to např. zapojením vyššího množství asistentů prevence kriminality, bezpečnostní dobrovolníci. Poté je vhodné také více zapojit školy do preventivních programů, realizace resocializačních programů, efektivněji využívat příklady dobré praxe a jiné.

7 Praktická část

Pro zpracování praktické části práce jsem zvolila metodu vyhodnocení statistických dat formou dotazníkového šetření, které bylo konkrétně zaměřeno na 9. ročník Základní školy ve Volarech a 1., 2., 3. ročník střední školy TRIVIS ve Vodňanech.

7.1 Výzkumný cíl

Cílem výzkumu mé bakalářské práce v praktické části bylo zjistit, zda se oslovení respondenti setkali s nějakou formou kriminálního chování a zda si uvědomují následky takového jednání. Kromě toho bylo smyslem rovněž zjistit, jaké jsou jejich názory na podobné chování u vrstevníků mládeže.

7.2 Výzkumné otázky

Tato část práce se týká stanovení otázky, kterou by se dalo zjistit, zda jsou respondenti rozumově a mravně vyspělí.

Otázky číslo:

1. Jaké jsou příčiny kriminality mladistvých?
2. Jsou mladiství rozumově a mravně vyspělí? Uvědomují si možné následky za své protiprávní jednání?
3. Setkali se mladiství už s nějakou formou kriminálního jednání u svých vrstevníků?

7.3 Hypotézy

Tato část představuje stanovení hypotéz, které budou vyhodnoceny z informací, kterých bylo dosaženo z dotazníkového šetření.

Hypotézy číslo:

1. Nejčastější příčinou kriminality mládeže je způsob, jakým mladiství tráví svůj volný čas.
2. Mladiství jsou ke svému věku rozumově a mravně vyspělí, aby chápali následky svých jednání.
3. Mladiství kriminální jednání u svých vrstevníků odsuzují.

7.4 Metodika výzkumu

7.4.1 Metodika sběru dat

Kvantitativní výzkum je založený na určitém testování hypotéz, tedy jejich potvrzení či vyvrácení. Sběr dat je strukturovaný a probíhá především pomocí dotazníků, testů nebo nezúčastněného pozorování. Jeho cílem je popsat zkoumanou oblast a je často využíván pro jeho nenáročnost a srozumitelnost. Pro vyplnění dotazníku jsem tedy zvolila kvantitativní metodu. Kvantitativní metoda je obecně takovou formou sběru dat, která je zaměřena na větší množství respondentů, kteří následně odpovídají na otázky formou dotazníku. Tyto dotazníky jsou pak zpracovány a vyhodnoceny.

7.4.2 Technika sběru dat

Pro sběr dat byla zvolena forma sběru dat. Dotazník je na téma kriminalita mladistvých a obsahuje 19 otázek.

Otázky můžeme rozdělit na otevřené, polo uzavřené a uzavřené. Uzavřené otázky jsou nejjednodušší formou, jelikož nabízí hotové alternativní odpovědi. Výhodou těchto otázek je jejich snadné matematické vyhodnocování. Otevřené otázky dávají zase respondentovi úplnou volnost ve formě odpovědi. Odpovědi pak mohou být daleko zajímavější. Je to však pro respondenta o něco složitější, protože musí vymyslet dobře zformulovanou odpověď. Nevýhodou těchto otevřených otázek je pak obtížnější zpracování. Polo uzavřené otázky ty, které jsou doplněné možností volné odpovědi, kterou si respondent pak naformuluje zcela sám.

V této práci byl proveden kvantitativní výzkum. Šetření bylo provedeno prostřednictvím dotazníku s uzavřenými a polo uzavřenými otázkami, kdy respondent měl za úkol vybrat pro něho nejpřesnější a nejdůležitější odpověď, v případě části polo uzavřených otázek pak měl respondent možnost se samovolně vyjádřit dle svého uvážení.

7.4.3 Výzkumný vzorek

Je možné uvést, že v rámci šetření není možné prozkoumat veškeré jedince nebo situace, které by výzkumníka zajímaly. Svá zjištění je proto nutné v praktické rovině opíráme pouze o znalosti získané prostřednictvím šetření provedeného na určitém výzkumném vzorku. Výběrový soubor pro šetření v rámci této práce tvořili žáci střední školy TRIVIS ve Vodňanech a Základní školy ve Volarech ve věku mezi 15 a 18 lety.

7.4.4 Realizace výzkumu

Na Střední školu TRIVIS Vodňany a na ZŠ Volary bylo mnou v měsíci březnu 2021 zaslán dotazník pomocí e-mailem. Dotazníky byly zaslány do 9. tříd na Základní školu ve Volarech a do tří po sobě jdoucích tříd (1., 2., 3. ročník) na Střední školu TRIVIS ve Vodňanech. Ředitelé obou škol byli seznámeni s účelem šetření a požádáni o spolupráci, kdy následně došlo k rozeslání dotazníků prostřednictvím e-mailu jednotlivým žákům se žádostí o jeho vyplnění pro účely výzkumu pro tuto bakalářskou práci. Celkový počet respondentů, kteří vyplnili dotazník, byl 105.

7.4.5 Analýza dat

Vyplněné otázky byly vyhodnoceny a zpracovány do jednotlivých grafů. Jedna otázka byla vždy vypracována do jednoho grafu.

7.4.6 Etika výzkumu

Respondenti byli upozorněni předem na to, že dotazník je zcela anonymní a jeho výsledky budou využity pouze pro účely výzkumu pro tuto práci. Součástí úvodní části dotazníku byla rovněž stručná instrukce týkající se jeho vyplňování a také poděkování respondentovi za spolupráci.

7.5 Výsledky výzkumného šetření

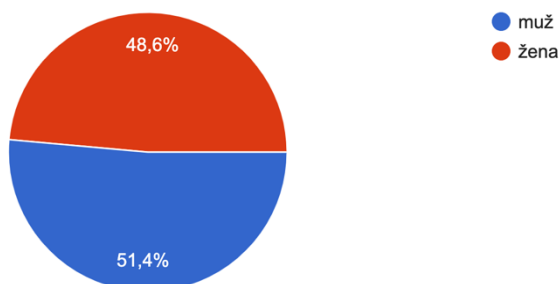
V následující části této práce jsou vyhodnoceny a interpretovány výsledky provedeného dotazníkového šetření a graficky je zde znázorněno vyhodnocení jednotlivých otázek výzkumu, což je doplněno o příslušné slovní komentáře zjištěných výsledků.

Jakého jste pohlaví?

První otázka se týkala genderového složení výběrového souboru. Skladba výzkumného vzorku z hlediska pohlaví je patrná z níže uvedeného grafu.

1) Jakého jste pohlaví?

105 odpovědí

Graf 1 Struktura respondentů z hlediska pohlaví

Zdroj: Vlastní zpracování

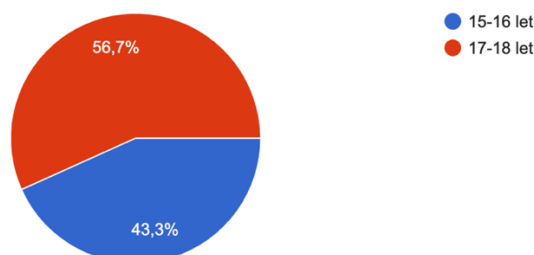
Z výsledků je patrné, že se výzkumu zúčastnilo celkem 108 respondentů. V tomto ohledu byly v rámci šetření dívky i chlapci poměrně rovnoměrně, šetření se zúčastnilo celkem na 49 % dívek a 52 % chlapců.

Jaký je váš věk?

V rámci následující otázky byla zkoumána struktura respondentů z hlediska jejich věku. S ohledem na výzkumný vzorek byly stanoveny dvě věkové kategorie respondentů, a to konkrétně věk 15-16 let a dále pak věk 17-18 let. Z níže uvedeného grafu je patrná struktura respondentů dle věku.

2) Jaký je váš věk?

104 odpovědí

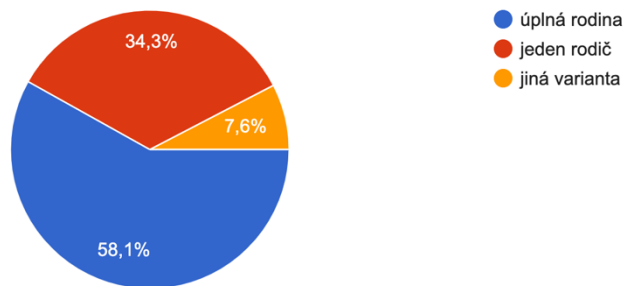

Graf 2 Struktura respondentů z hlediska jejich věku

Zdroj: Vlastní zpracování

4) V jaké žijete rodině?

105 odpovědí

Graf 4 Rodinné poměry respondentů

Zdroj: Vlastní zpracování

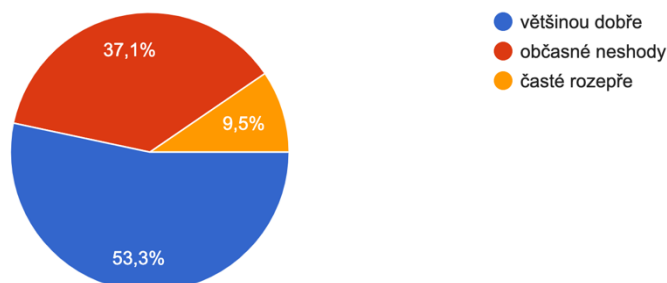
Jak je z uvedeného zřejmé, většina respondentů (58 %) pochází z úplné rodiny, a tedy z rodiny s oběma rodiči. Dalších 34 % respondentů pak naopak pochází z rodiny neúplné, což znamená, že tito respondenti žijí pouze s jedním z rodičů. Zbýlých 8 % respondentů pak zvolilo jinou odpověď, v tomto případě se může jednat například o mládež vyrůstající s prarodiči, případně jinými vychovateli.

Jak vycházíte s rodiči?

Navazující otázkou dále bylo, jaké panují v rodině respondentů vztahy, a tedy to, jakým způsobem respondenti vycházejí se svými vychovateli. Zjištěné výsledky jsou patrné z grafu 5.

5) Jak vycházíte s rodiči (př. jinými vychovateli)?

105 odpovědí

Graf 5 Vztahy v rodině respondentů

Zdroj: Vlastní zpracování

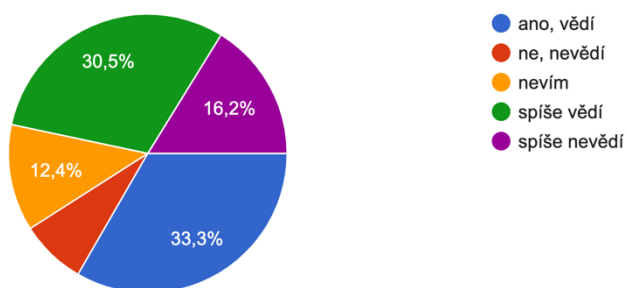
Jak je patrné z výše uvedeného grafu, celkem 53 % oslovených respondentů uvádí, že se svými vychovateli obvykle vychází dobře, dalších 37 % osob pak přiznává občasné spory v rodině. Desetina respondentů pak uvádí časté spory. Je třeba si uvědomit, že právě rodinné zázemí má v dětství a adolescenci velký vliv na utváření osobnosti jedince. Proto v případě, že jedinec nemá stabilní rodinné zázemí, může to mít negativní vliv také na osobnost samotného mladistvého, který se v krajních případech může uchýlit i ke kriminálnímu jednání, případně pak jiným sociálně-patologickým jevům.

Ví vaši rodiče o tom, co ve svém volném čase děláte?

Dále byli respondenti dotázáni na to, zda jejich rodiče mají povědomí o tom, co respondenti běžně dělají ve svém volném čase. Tato otázka je důležitá z toho důvodu, aby mohlo být zjištěno, zda mají rodiče pod kontrolou volnočasové aktivity svých dětí, a tedy potažmo i případné nekalé činnosti, kterými by se mládež mohla ve svém volném čase zabývat. Zjištěné výsledky jsou patrné z grafu 6.

6) Vědí vaši rodiče, co ve svém volném čase děláte?

105 odpovědí

Graf 6 Povědomí rodičů o volnočasových aktivitách svých dětí

Zdroj: Vlastní zpracování

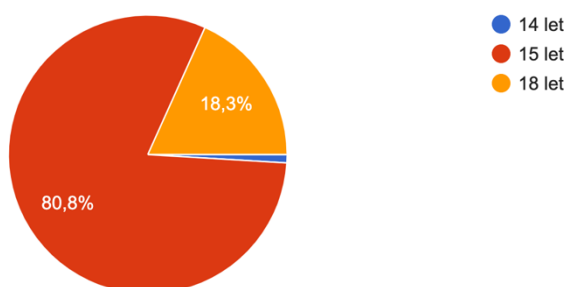
Jak je patrné z grafu, pouze v případě 34 % respondentů mají rodiče dostatečné povědomí o volnočasových aktivitách svých dětí, v případě celkem 66 % respondentů tomu tak naopak není, jejich rodiče vědí pouze částečně, případně pak vůbec o tom, jakými aktivitami se mládež ve volném čase zabývá. Nicméně s ohledem na věkovou kategorii respondentů, kteří se účastnili šetření, je výsledek ve své podstatě logický. Přesto však u značné části mladých osob existuje určité riziko, že by mohli ve svém

volném čase sklouznout k nějakým nelegálním aktivitám, na což má u mladých osob často vliv také jejich vrstevnické okolí.

Od jakého věku začíná být člověk trestně odpovědný?

V rámci otázky sedmé bylo zkoumáno povědomí dotazovaných respondentů o trestní odpovědnosti fyzických osob, konkrétně bylo zkoumáno, zda mládež ví, po dosažení, jaké věkové hranice se jedinec stává trestně odpovědným. Výsledky jsou zřejmé z grafu 7.

7) Trestně odpovědný začíná být člověk od
104 odpovědí

Graf 7 Povědomí o trestní odpovědnosti fyzických osob

Zdroj: Vlastní zpracování

Jak plyne z uvedeného grafu, naprostá většina respondentů správně odpověděla, že trestně odpovědným začíná být člověk po dosažení věku 15 let. Celkem 18 % respondentů odpovědělo, že se jedná o věkovou hranici 18 let, zbývající menšina se pak domnívala, že jde o věk 14 let. Z výsledků však je zřejmé, že mládež má dostatečné povědomí o základních aspektech trestní odpovědnosti fyzických osob, což je nepochybně velmi důležité.

Co je podle vás kriminální chování?

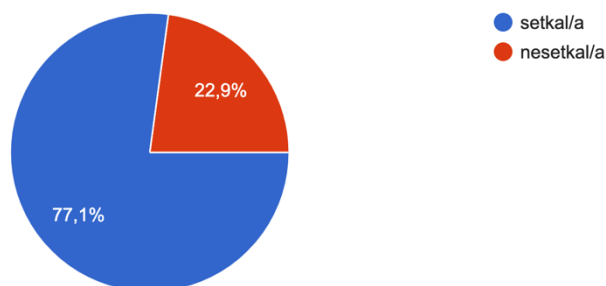
Navazující otázka představovala otázku otevřenou, respondenti byli v jejím rámci vyzváni k tomu, aby dle svého uvážení uvedli, co si představují pod pojmem kriminálního chování. Smyslem bylo opětovně zejména zjistit, zda mají respondenti základní povědomí o souvislostech trestné činnosti a o tom, co je vůbec možné si pod trestnou činností představovat. Naprostá většina respondentů přitom byla schopna správně odpovědět, že se jedná o určité nelegální jednání, které odporuje požadavkům platných právních předpisů, a které je kromě toho následováno příslušnou trestní sankcí.

Někteří respondenti šli v rámci úsilí o definování tohoto pojmu ještě dále a poukazovali na příklad konkrétních trestných činů, které odpovídají kriminálnímu chování (například krádež nebo vražda). Objevilo se pouze několik odpovědí, kdy respondenti uváděli, že nejsou schopni tento pojem definovat, naprostá většina mladých osob správně odpověděla, že jde zkrátka o jednání, které je v rozporu se zákony, v tomto případě pak zejména s platným trestním zákoníkem.

Setkal/a jste se někdy s kriminálním chováním mládeže ve svém okolí?

V rámci další otázky bylo zkoumáno, zda se již respondenti někdy v minulosti setkali s kriminálním chováním mládeže, k němuž by došlo v rámci sociálního okolí respondenta. Výsledky jsou zřejmé z grafu 8.

9) Setkal/a jste se někdy s kriminálním chováním mládeže ve svém okolí?
105 odpovědí

Graf 8 Zkušenost s kriminálním chováním mládeže z okolí respondenta

Zdroj: Vlastní zpracování

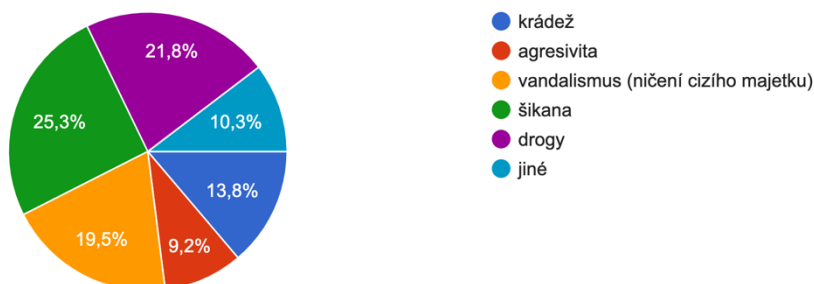
Jak je z výše uvedeného grafu zřejmé, celých 77 % oslovených respondentů se již někdy v minulosti setkalo s kriminálním chováním ve svém blízkém okolí, což je možné nepochybně označit za alarmující výsledek. Pouze pětina (23 %) respondentů tedy uvádí, že se nikdy doposud s kriminálními aktivitami u mládeže ze svého sociálního okolí neseťkala. Z uvedeného výsledku pak je tedy jasně patrné, že více než tři čtvrtiny mladých osob mají zkušenosti s kriminálním chováním svých vrstevníků, přitom v rámci navazující otázky je blíže zkoumáno, o jaké konkrétní kriminální chování se jednalo.

O jakou kriminální činnost se jednalo?

V rámci této otázky bylo zkoumáno, o jaké kriminální aktivity v daných případech šlo. Respondenti měli v tomto ohledu na výběr z několika možností, případně

mohli zvolit možnost „jiné“ v případě, že se jednalo o kriminální chování odlišného charakteru.

10) Pokud jste u předchozí otázky odpověděl/a ANO, specifikujte, o kterou činnost se jednalo:
87 odpovědí

Graf 9 Specifikace kriminální činnosti, s níž se respondenti setkali

Zdroj: Vlastní zpracování

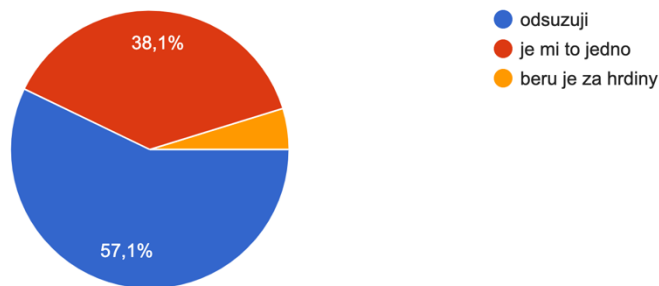
Jak je patrné z grafu 9, mezi typické kriminální aktivity, s nimiž se respondenti ve svém vrstevnickém okolí setkali, patří šikana, užívání a další aktivity související s drogami a také vandalismus. Zmíněno však bylo například také agresivní jednání nebo majetková kriminalita, která zahrnuje zejména různé krádeže. Za alarmující je však možné označit, že jako nejrozšířenější kriminální činnost byla označena šikana mezi mládeží, jelikož se jedná o velmi negativní sociálně-patologický jev současnosti s významnými dopady na osobnost a psychiku oběti tohoto jednání.

Jaký máte názor na kriminální chování u svých spolužáků/kamarádů?

V rámci navazující otázky byli respondenti dotázáni na to, co si myslí o kriminálním chování, se kterým se respondenti setkávají u svých vrstevníků. Smyslem bylo v tomto případě zjistit, jak o takovém jednání respondenti smýšlí, a tedy zda jej odsuzují, uznávají, případně mu nevěnují žádnou pozornost. Odpovědi jsou patrné z grafu 10.

11) Jaký máte názor na kriminální chování u svých spolužáků, kamarádů?

105 odpovědí

Graf 10 Názory respondentů na kriminální chování vrstevníků

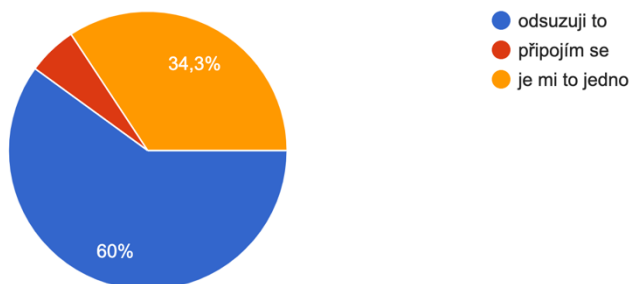
Zdroj: Vlastní zpracování

Jak plyne z grafu 10, naprostá většina respondentů (57 %) kriminální chování u svých vrstevníků odsuzuje, což je nepochybně pozitivní znamení, které napovídá, že tato část respondentů pravděpodobně nebude představovat pachatele trestných činů, pokud sami kriminální chování odsuzují. Nicméně další více než třetina respondentů (38 %) uvádí, že těmto aspektům nevěnují pozornost, a tedy nemají na problematiku kriminálního chování svých vrstevníků vyhraněný názor. Zbývajících 5 % respondentů dokonce uvádí, že takové chování pokládá za hrdinské. Pozitivně však je možné vnímat, že téměř šest desetin respondentů s kriminálním chováním svých vrstevníků nesouhlasí a odsuzuje jej.

Jakým způsobem budete reagovat, pokud zjistíte, že někdo z vašeho okolí páchá trestnou činnost?

Podobné výsledky byly zjištěny také v rámci otázky následující, kdy bylo zkoumáno, jakým způsobem budou respondenti reagovat v případě, kdy zjistí, že někdo z jejich okolí páchá trestnou činnost.

12) Zjistíte-li, že někdo z kamarádů, nebo někdo jiný ve vašem okolí páchá nějakou kriminální činnost:
105 odpovědí

Graf 11 Reakce respondentů na trestnou činnost svých vrstevníků

Zdroj: Vlastní zpracování

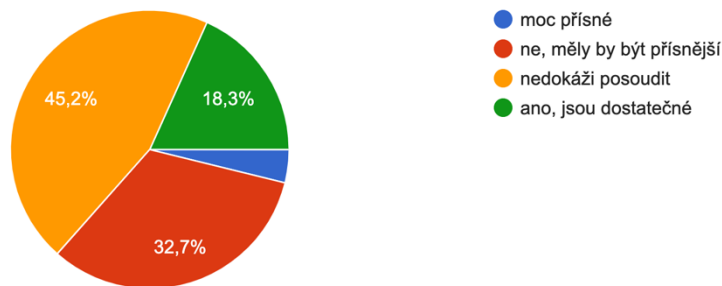
Jak bylo zjištěno, v případě více než šesti desetin respondentů (60 %) dochází v případě zjištění kriminality vrstevníků k odsouzení tohoto jednání, z čehož plyne, že tito jedinci kriminální chování svých vrstevníků neschvalují a staví se k takovému chování negativně. Třetina respondentů tomuto nevěnuje pozornost a zbývající menšina respondentů (6 %) by se k takovému chování připojila. Ačkoliv tedy většina respondentů takové chování u svých vrstevníků odsoudí, celá třetina by toto chování ignorovala, což nepochybně také není vhodným řešením, jelikož by mělo vždy ze strany přihlížejících dojít k oznámení kriminální činnosti příslušným orgánům.

Jsou tresty za kriminální činnost podle vás dostatečné?

V rámci následující otázky byli respondenti dotázáni na to, zda se domnívají, že jsou v současnosti platné sankce za kriminální činnost na odpovídající úrovni, a tedy natolik dostatečné, aby byly pro potenciální pachatele trestné činnosti dostatečně odrazující. Výsledky jsou zřejmé z grafu 12.

13) Jsou tresty za kriminální činnost podle vás dostatečné?

104 odpovědí

Graf 12 Názory na dostatečnou sankcí za kriminální činnost

Zdroj: Vlastní zpracování

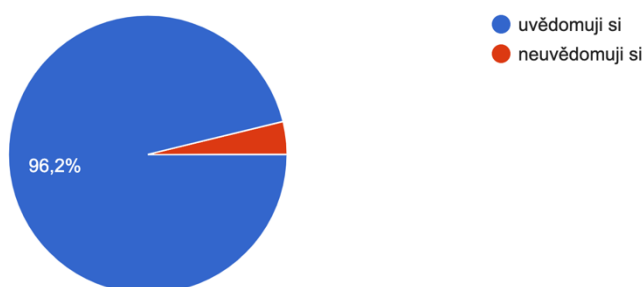
Jak je patrné, pouze celkem 18 % dotazovaných respondentů vnímá stávající systém trestních sankcí za odpovídající. Naopak celých 33 % respondentů z řad mládeže pohlíží na platný systém trestních sankcí jako na příliš mírný, 4 % respondentů pak naopak jako nadměrně přísný. Celých 45 % respondentů pak nedokáže na otázku adekvátně odpovědět. Z uvedeného výsledku je tedy patrné, že pouze necelá pětina oslovených respondentů vnímá v současnosti platný systém trestních sankcí za kriminální činnost jako odpovídající, zbývající naprostá většina respondentů má k tomuto systému určité výhrady, případně pak nedokáže situaci posoudit.

Uvědomujete si, že každá kriminální činnost má i své následky?

Respondenti byli dále dotázáni také na to, zda jsou si vědomi toho, že každá kriminální činnost je následována příslušnou odezvou v podobě sankce dle platného trestního práva. Smyslem bylo zjistit zejména to, zda jsou si respondenti dostatečně vědomi toho, že v případě spáchání určité trestné činnosti bude následovat odpovídající trest, jehož účel je třeba spatřovat mimo jiné i v odrazení případných dalších pachatelů od kriminálních aktivit a samozřejmě také odrazení samotného pachatele trestné činnosti od jejího možného opakování. Zjištěné výsledky jsou opět patrné z grafu uvedeného níže.

14) Uvědomujete si, že každá kriminální činnost má i své následky?

105 odpovědí

Graf 13 Povědomí respondentů o následcích kriminální činnosti

Zdroj: Vlastní zpracování

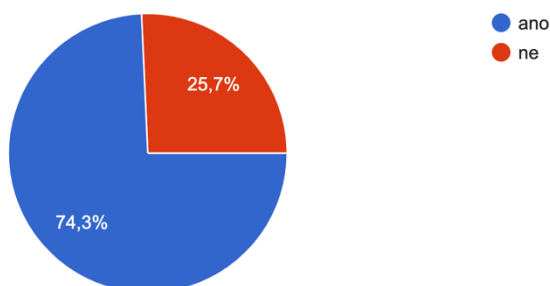
Jak plyne z grafu 13, celých 96 % respondentů uvádí, že jsou si skutečně vědomi toho, že každá kriminální činnost je následována odezvou v podobě odpovídající trestní sankce. Pouze 4 % respondentů uvedlo, že si tohoto vědomí nejsou. Obecně tedy mají respondenti z řad mládeže velmi dobré povědomí o trestnosti nelegálních aktivit, které vždy zákonodárce sankcionuje v souladu s platnými normami tuzemského trestního práva.

Myslíte si, že slovní napadení kamaráda může mít pro vás nějaký postih?

Aby mohlo být lépe prozkoumáno povědomí respondentů o sankcionování určitých nelegálních aktivit, byla rovněž položena otázka, zda se respondenti domnívají, že s případným slovním napadením vrstevníka bude spojena určitá trestní sankce, nebo zda naopak takové jednání pokládají za běžné, a tedy nikoliv trestné dle platného trestního práva. Výsledky jsou patrné z grafu 14 umístěného níže.

15) Myslíte si, že slovní napadení (v podobě vyhrožování či vydírání) kamaráda může mít pro vás nějaký postih?

105 odpovědí

Graf 14 Trestnost slovního napadení vrstevníka

Zdroj: Vlastní zpracování

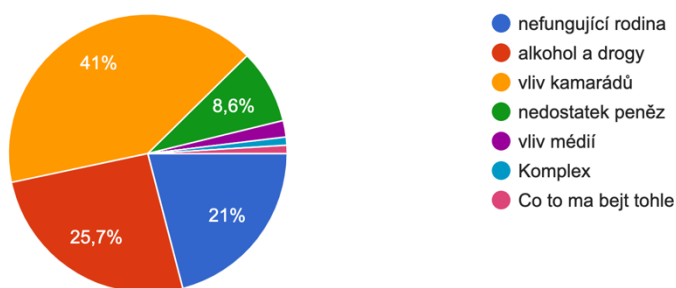
Z uvedených výsledků je jasně zřejmé, že celkem více než tři čtvrtiny (74 %) dotázaných mladých osob pokládá slovní napadení vrstevníka za trestně postihnutelné. Naopak 26 % respondentů se domnívá, že takové jednání trestné není. Je možné konstatovat, že i když naprostá většina respondentů má dobré povědomí o tom, že také slovní útoky jsou pokládány za postihnutelné, určitá část respondentů nemá dostatečné povědomí o trestnosti těchto aktivit, proto je zřejmé, že je v tomto ohledu žádoucí zvýšení informovanosti mládeže o trestnosti tohoto nežádoucího jednání a možnosti odpovídajícího postihu za podobné útoky vedené (nejen) proti vrstevníkům.

Jaká je podle vás nejčastější příčina kriminality mládeže?

V rámci jedné z posledních otázek šetření bylo zkoumáno také to, jakou příčinu kriminality mládeže sami respondenti pokládají za ústřední, a tedy jaký konkrétní aspekt, který vede ke kriminalitě mládeže, vnímají jako nejdůležitější a nejvíce problematický. Výsledky jsou přehledně zobrazeny v grafu 15.

16) Jaká je podle vás NEJČASTĚJŠÍ příčina kriminality mládeže?

105 odpovědí

Graf 15 Nejčastější příčina kriminality mládeže dle názoru respondentů

Zdroj: Vlastní zpracování

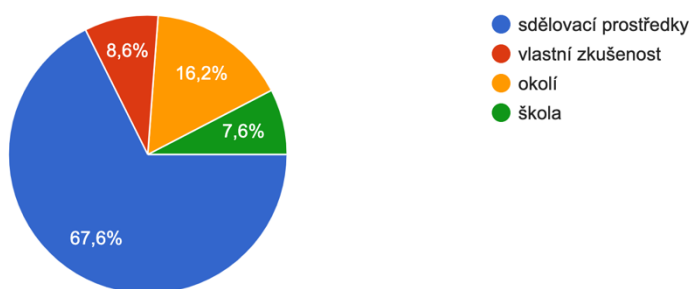
Je možné podotknout, že tato otázka přinesla mnohé zajímavé odpovědi. Optikou respondentů z řad mládeže je obecně jako hlavní příčina kriminality mladých osob vnímán vliv vrstevníků, kteří mohou mnohdy mladého jedince negativně směřovat, a tedy motivovat jej k páčání trestné činnosti. Tento názor zastává celkem na 41 % respondentů z řad mládeže. Dalších 26 % respondentů jako hlavní příčinu označuje užívání drog a konzumaci alkoholu, které vedou u osob ke změnám vědomí a případně i k větším

sklonům k páčání trestné činnosti. Celkem 21 % dotázaných pak hlavní příčinu spatřuje v nefunkční rodině, kdy nemají mladé osoby dostatečně stabilní zázemí a patřičnou výchovu, což má na jejich osobnost a její vývoj negativní vliv. Menšina respondentů pak jako příčinu spatřuje také případný nedostatek peněz, který se může stát příčinou majtkové kriminality. Je tedy možné odvodit, že obecně je ústřední příčinou kriminality mládeže podle názoru samotných mladých osob právě možný negativní vliv vrstevnické skupiny.

Odkud získáváte nejčastěji informace o kriminalitě?

Respondenti byli v rámci otázky následující dotázáni také na to, z jakých konkrétních zdrojů získávají informace, které se týkají kriminální činnosti a znalostí a informací, které s ní souvisejí. Výsledky jsou patrné z grafu 16.

17) Odkud získáváte nejčastěji informace o kriminalitě?
105 odpovědí

Graf 16 Zdroje informací o kriminalitě

Zdroj: Vlastní zpracování

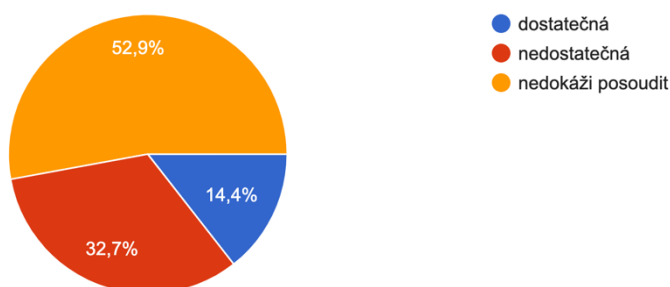
Z provedeného dotazníkového šetření vyplynulo, že respondenti jsou o kriminalitě informováni zejména ze sdělovacích prostředků, na které poukázalo celkem 68 % oslovených respondentů. Z tohoto výsledků je možné označit značný vliv médií na informovanost osob (nejen) o kriminalitě a aspektech, které s ní souvisejí. Dalších 16 % respondentů získává tyto znalosti ze svého okolí, necelá desetina (8 %) pak ze školního prostředí. Je tedy jasně patrné, že hlavní roli v informovanosti mládeže o kriminalitě sehrávají právě sdělovací prostředky.

Jaká je podle vás prevence kriminality mládeže?

V otázce předposlední bylo zkoumáno, jak hodnotí stávající úroveň prevence kriminality mládeže samotní respondenti, a tedy zda ji vnímají jako dostatečnou, nebo naopak nikoliv. Struktura výsledků je patrná z grafu 17.

18) Jaká je podle vás prevence kriminality mládeže?

104 odpovědí

Graf 17 Názory na dostatečnost prevence kriminality mládeže

Zdroj: Vlastní zpracování

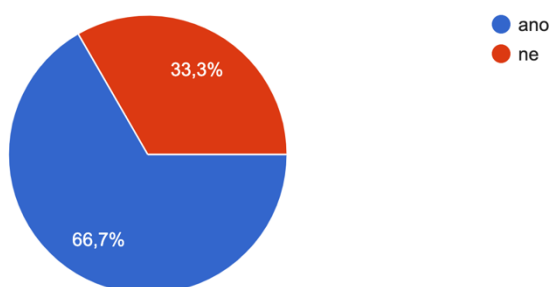
Jak je patrné z grafu výše, nadpoloviční většina respondentů (53 %) uvedla, že nejsou schopni na tuto otázku dostatečně adekvátně odpovědět. Celkem 33 % respondentů pak vnímá stávající úroveň prevence kriminality jako nedostatečnou, 14 % respondentů pak naopak jako dostatečnou. Z uvedeného výsledku by bylo možné usuzovat také na nedostatečnou informovanost a případně také i nedostatečný zájem mladých osob o problematiku prevence kriminality mládeže v naší zemi, což následně vede k tomu, že nejsou schopni posoudit její (ne)dostatečnost. Obecně však byla zjištěna převažující nedostatečnost prevence kriminality mládeže optikou samotné cílové skupiny této problematiky.

Absolvoval/a jste někdy nějakou přednášku o kriminálním chování?

V rámci otázky poslední byli respondenti dotázáni také na to, zda již v minulosti absolvovali nějakou přednášku na téma kriminálního chování. Díky tomu bylo možné zjistit dostatečnost informovanosti studentů o problematice trestné činnosti na úrovni samotných školních institucí. Zjištěné výsledky zobrazuje graf 18.

19) Absolvoval/a jste někdy nějakou přednášku o kriminálním chování?

105 odpovědí

Graf 18 Účast respondentů na přednáškách na téma kriminálního chování

Zdroj: Vlastní zpracování

Jak je možné odvodit, celkem plných 67 % respondentů z řad žáků a studentů již někdy v minulosti absolvovalo přednášku týkající se kriminálního chování a činnosti. Nicméně současně celkem 33 % respondentů účast na podobné přednášce popírá. Uvedený výsledek není možné označit za uspokojivý, jelikož téměř třetina respondentů uvádí, že se podobné přednášky doposud nikdy nezúčastnili. V tomto ohledu je tedy jasně patrná potřeba pořádání podobně laděných přednášek na školách, aby měli žáci a studenti o této problematice dostatek informací, což má významný vliv také na samotnou prevenci kriminality mládeže. Jak je z uvedených výsledků patrné, stávající úroveň primární prevence na úrovni školních zařízení není možné označit za dostatečně uspokojivou, s ohledem na vliv školy na vývoj osobnosti žáků a studentů je proto podle názoru autorky této práce nutné věnovat prevenci kriminality mládeže na školách větší pozornost, aby mohla být tato prevence dostatečně efektivní.

8 Diskuse

Smyslem práce bylo vysvětlit problematiku, která se zabývá kriminalitou mladistvých. Dalším významem bylo zhodnocení aktuálního stavu kriminality mladistvých v Jihočeském kraji. Především hlavním cílem bylo zkoumat kriminalitu mladistvých, pomocí literárních zdrojů a následnou analýzou dat, které byly získány z dotazníkového šetření. Vedlejším cílem bylo pak zhodnocení kriminality mladistvých v Jihočeském kraji a následné porovnání s ostatními kraji v České republice. Práce byla rozdělena do kapitol, kde jsou jednotlivě řešeny konkrétní problematiky.

Obsahem **druhé kapitoly** je obecné vysvětlení kriminality jako takové. Nejprve byl rozpracován stručný vývoj kriminality mladistvých od 18. stol., kde jsem uvedla, jak se v jednotlivých historických obdobích pracovalo se statistikou trestné činnosti. Dále jsem v této kapitole uvedla nejdůležitější pramen dat pro rozbor kriminality mládeže. Důležitým bodem v této kapitole bylo vymezení základních pojmů, které jsou v práci často používány a jsou důležité pro pochopení textu práce (např. dítě, mladistvý...).

Třetí kapitola obsahuje možné příčiny kriminality mladistvých, kde uvádím důležité rozdělení příčin na biologické, psychické a sociální. Nejprve jsou rozpracovány biologické příčiny, kde popisují samostatné příčiny jako je pohlaví, věk, a především vrozené dispozice, které má každý člověk a výchovou bud tyto genetické dispozice potlačíme nebo vyvoláme. Psychické příčinami je myšleno především poruchy chování, které také bývají genetické. Dalším pilířem jsou sociální příčiny, které jsou rozděleny na vliv rodiny, vliv školy, médií a vliv společnosti a vrstevníků. Rodina odvádí tu největší úlohu ve výchově dítěte. Dítě je totiž hlavním odrazem svých rodičů. Uvádím zde základní faktory, které by později mohly vést mládež ke kriminální činnosti. Další příčinou je vliv školního prostředí, kde může docházet k upřednostňování dětí, kdy dítě dostane nálepku třeba potíživý a ať už udělá cokoli, tak je stejně pak hodnoceno záporně. Dítě se pak uzavře a může to vést k delikventnímu chování. Velký vliv také na výchovu mládeže má internet a televize, kde se objevuje čím dál tím větší množství brutality a násilí, které mohou dítě ovlivnit. Poslední z uvedených příčin je vliv vrstevníků, kde je velice důležité, v jaké partě se jedinec nachází. Protože pokud rodina selhala, tak v partě hledá mladistvý svůj druhý domov a pokud se přidal do delikventní party, může ho to velice rychle negativně ovlivnit.

Čtvrtá kapitola se zabývá důsledky kriminality mladistvých. Uvádím zde odpovídající právní normy, kterými lze postihnout mladistvé a postup, kterým se řeší případy trestné činnosti osob mladších 15 let. Tudíž je tato kapitola pak rozdělena na věkovou kategorii dětí a věkovou kategorií mladistvých.

Obsahem **páté kapitoly** je problematika prevence kriminality, kde především uvádím možnosti prevence, které směřují k předškolním dětem, a i k dětem školou povinných. Zmiňuji zde i další programy prevence, které směřují k uplatnění mladistvých v jejich dalším zaměstnání a v rámci komunit.

V **šesté kapitole** uvádím statistická data o trestné činnosti mládeže ve vybraných městech vybraného regionu. Následně i data v jednotlivých krajích v České republice.

Sedmá kapitola se zabývá samotným výzkumem, ke kterému bylo užito dotazníkového šetření. Dotazník byl zpracován na možné příčiny kriminality mladistvých a byl určen pro střední školu TRIVIS ve Vodňanech (1., 2., 3. ročník) a Základní školu ve Volarech (9. ročník). S dotazníkem byla úzce spojená i kapitola třetí, kde jsem rozebírala jednotlivé příčiny kriminality mladistvých. Získaná data byla zpracována do jednotlivých grafů. Výsledky dotazníku nám tak přináší odpověď na výzkumnou otázku č. 1: Jaké jsou příčiny kriminality mladistvých? Ze zpracovaných dat vyplývá, že přes 40 % ze 105 respondentů bere jako hlavní příčinu kriminality vliv kamarádů, dalších skoro 26 % označuje za příčinu drogy a alkohol, 21 % pak nefungující rodinu. Avšak více než polovina respondentů žije v úplné rodině a s rodiči vychází dobře. Tímto bych chtěla potvrdit hypotézu č. 1, že nejčastější příčinou kriminality mladistvých v Jihočeském kraji je způsob, jakým mladiství tráví svůj volný čas. Vliv vrstevníků hraje v životě každého mladistvého velkou roli. Mladistvý se chce za každou cenu začlenit, zkrátka někam patřit. Ne vždy si však vybere tu správnou skupinku vrstevníků. Mnohdy mladistvý jedince spáchá nějaký trestný čin jen proto, aby získal v partě respekt. Účastí ve špatné partě pak taky může velice snadno vést k alkoholu a drogám, kdy už vlastně jedna příčina vede k druhé. Následně pod vlivem návykových látek a alkoholu může mladistvý jednat přehnaně či agresivně, to pak může vést k vandalismu, ublížení na zdraví nebo k daleko závažnějším činům.

Výzkumná otázka č. 2: Jsou mladiství rozumově a mravně vyspělí? Uvědomují si možné následky za své protiprávní jednání? Když jsem se respondentů zeptala, zda si uvědomují následky svého protiprávního jednání, drtivá většina (96 %)

odpovědělo, že ano. Při podání další otázky, jestli slovní napadení kamaráda je sankcionováno, už se pozitivních odpovědí dostalo na 74 %. Skoro polovina dotazovaných nedokáže posoudit, jestli tresty za kriminální činnost jsou dostatečné. Následně 80 % odpovědělo správně, že trestně odpovědný člověk začíná být od 15 let. Naprostá většina přitom byla schopna správně definovat pojem kriminální chování. Správně odpověděla, že se jedná o určité nelegální jednání, které odporuje požadavkům platných právních předpisů a které je kromě toho následováno příslušnou trestní sankcí. Drtivá většina tudíž rozumí pojmu kriminalita a ví, že za každé protiprávní jednání čeká jedince postih. Tudíž bych chtěla tímto potvrdit i hypotézu č. 2, že mladiství jsou ke svému věku dostatečně mravně a rozumově vyspělí, aby chápali následky svých jednání.

Výzkumná otázka č. 3: Setkali se mladiství už s nějakou formou kriminálního jednání u svých vrstevníků? 77 % respondentů se již setkala s kriminálním chováním mládeže ve svém okolí, kdy se jednalo především o šikanu, drogy a vandalismus. Jako nejrozšířenější byla označena šikana, což je alarmující, jelikož se jedná o velmi negativní sociálně-patologický jev současnosti, které má významné dopady na osobnost a psychiku oběti tohoto jednání. Z toho však 57 % respondentů takovéto jednání odsuzuje, 38 % je to jedno. Zbýlých 5 % dokonce uvádí, že takové chování pokládá za hrdinské. Pozitivní však je možné vnímat, že téměř šest desetin respondentů s kriminálním chováním svých vrstevníků nesouhlasí. Takže bych tímto potvrdila i hypotézu č. 3, že mladiství kriminální jednání u svých vrstevníků odsuzují.

Závěr

Problematika kriminálního a delikventního chování mládeže je velice široké téma. Cílem této práce bylo zejména zjistit, jestli se mládež setkává s určitou formou delikventního chování, jaké jsou příčiny takového jednání a zda kriminalita mladistvých v Jihočeském kraji je nižší či vyšší než v ostatních krajích.

Z výsledků shrnutí teoretické části práce podle odborné literatury a platné legislativy jsem zjistila, že na vznik problémového chování mládeže působí celá řada faktorů, a to jak fyzických, duševních, tak celospolečenských. Především rodina je ta, která tvoří podstatu pozitivního vývoje vzhledem k jeho budoucím perspektivám. Dále hned za rodinou je škola, která nejen, že vychovává, ale i vzdělává samotného jedince. A i když jsou funkční preventivní programy pro pomoc problematické mládeži, je potřeba tyto stále zdokonalovat, jelikož naše společnost jde stále dopředu. Pro funkčnost těchto programů je především důležité, aby instituce byly kvalitně koordinovány a vytvářely spolu tak vzájemný celek, který by se věnoval právě té problematické mládeži.

V praktické části jsem ze statistických dat zjistila, že kriminalita mladistvých v Jihočeském Kraji není nejvyšší, ale ani naopak příliš nízká v porovnání s ostatními kraji. Jihočeský kraj je ze všech 14 krajů na 5. místě, v celkovém počtu tedy se 138 trestných činů spáchaných mladistvými za rok 2020. Nejhůře je na tom kraj Moravskoslezský, dále pak Ústecký a Jihomoravský. Je tedy zřejmé, že se nacházíme v horní polovině krajů, ve kterých se nejvíce mladiství dopouštějí kriminálního chování. Pomocí dotazníkového šetření byla následně zjištěna statistická data, konkrétně fakt, že mladiství z okolí Vodňan a Volar se již setkali s určitou formou delikventního jednání. Mladí respondenti nejsou tak v úplné nevědomosti, co se týče kriminality jako takové, což bylo pozitivní zjištění. Většina mladistvých takového jednání odsuzuje, další části respondentům je jedno, zda v jejich okolí dochází ke kriminalitě a zbylé části pak přijde takového jednání hrdinské, což bylo šokující zjištění.

Trestné činnosti mladistvých by se samozřejmě měla v budoucnu věnovat ještě větší pozornost, než tomu bylo doposud, jelikož dnes je kriminalita mládeže velice závažnou problematikou v naší společnosti. Z historického hlediska je však zřejmé, že kriminální činnost tu vždy byla a vždy bude. Jediné, co lidstvo může udělat je potlačení kriminální činnosti, a to nejlépe prevencí již od útlého věku dítěte.

Zde už je třeba začít jednat a vydat se tím správným směrem a nedovolit, aby naší chybou bylo dítě v životě svým způsobem vyloučeno.

Seznam použitých zdrojů

Literární zdroje

1. ČÁP, J., MAREŠ, J. *Psychologie pro učitele*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-463-X.
2. FISCHER, S., ŠKODA, J., 2008. *Speciální pedagogika: edukace a rozvoj osob se somatickým, psychickým a sociálním znevýhodněním*. Praha. Triton, 205 s. ISBN 978-80-7387-014-0.
3. HELUS, Z. *Dítě v osobnostním pojetí*. Praha: Portál, 2009. 286 s. ISBN 978-807367-628-5.
4. CHMELÍK, J.: *Trestná činnost mládeže a páchaná na mládeži*, 2. rozšířené vydání, MV ČR, Praha, 1998, 122 s. ISBN 978-80-7400-732-3.
5. JEDLIČKA, R. a kol. *Děti a mládež v obtížných životních situacích*. Praha: Themis, 2004. ISBN 80-7312-038-0.
6. JELÍNEK, J., MELICHAROVÁ, D. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: s poznámkami a judikaturou*. 1. vydání. Praha: Linde, 2004. 144 s. ISBN 80-7201-493-5.
7. JELÍNEK, J. *Trestní zákoník a trestní řád*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009. 1216 s. ISBN 978-80-87212-22-6.
8. KUČHTA, J., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2005. 544 s. ISBN 978-80-7400-732-3.
9. MATĚJČEK, Z. *Po dobrém, nebo po zlém?: o výchovných odměnách a trestech*. Praha: Portál, 1994. ISBN 80-85282-00-3.
10. MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-226-2.
11. NAKONEČNÝ, M. *Úvod do psychologie*. 1. vydání. Praha: Akademie věd České republiky, 2003, dotisk 2005. 507 s. ISBN 80-200-0993-0.
12. NOVOTNÝ, O.; ZAPLETAL, J., *Kriminologie*. 2. přeprac. vydání, 451 s. ISBN 80-7357-026-2.
13. ONDICOVÁ, M., UHRIN, S., *Prevenция kriminality*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012. ISBN 978-807-3804-053
14. PROCEDIA, RAMONA BUZGAR, et al., *Social and Behavioral Sciences*, volume 78 (2013), ISSN: 1877-0428

15. VEČERKA, Kazimír a kol., 2004. *Mladiství pachatelé na prahu tisíciletí*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 131 s. ISBN 80-7338-033-1.
16. ZAPLETAL, J., *Kriminologie*. 4. vydání, Praha: PA ČR, 2002. 170 s. ISBN 80-751-095-9.
17. ZOUBKOVÁ, I.; MOULISOVÁ, M., 2004. *Kriminologie a prevence kriminality*. Praha. Armex, 146 s. ISBN 80-86795-05-5.
18. ZOUBKOVÁ, I. *Kontrola kriminality mládeže*. Dobrá Voda u Pelhřimova: Aleš Čeněk, 2002. ISBN 80-86473-08-2.

Elektronické zdroje

1. Kriminalita v Jihočeském kraji v roce 2020. *Český statistický úřad* [online]. 2021 [cit. 2021-6-4]. Dostupné z WWW:<https://www.czso.cz/csu/xc/kriminalita-v-jihoceskem-kraji-v-roce-2020>
2. Koncepce prevence kriminality Jihočeského kraje na období 2018–2020. *Jihočeský kraj* [online]. 2018 [cit. 2021-6-4]. Dostupné z WWW: https://www.kraj-jihocesky.cz › ku_file

Legislativní dokumenty

1. ZÁKON č. 141/1961 Sb., *Trestní řád*, ve znění pozdějších předpisů.
 2. ZÁKON č. 218/2003 Sb., *O odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů*, ve znění pozdějších předpisů.
- ZÁKON č. 40/2009 Sb., *Trestní zákoník*, ve znění pozdějších předpisů

Seznam tabulek a grafů

Tabulka 1 Kriminalita mladistvých, prosinec 2020	47
Tabulka 2 Statistiky kriminality mladistvých, prosinec 2020.....	49
Graf 1 Struktura respondentů z hlediska pohlaví.....	54
Graf 2 Struktura respondentů z hlediska jejich věku	54
Graf 3 Struktura respondentů dle školního zařízení.....	55
Graf 4 Rodinné poměry respondentů	56
Graf 5 Vztahy v rodině respondentů	56
Graf 6 Povědomí rodičů o volnočasových aktivitách svých dětí.....	57
Graf 7 Povědomí o trestní odpovědnosti fyzických osob	58
Graf 8 Zkušenost s kriminálním chováním mládeže z okolí respondenta	59
Graf 9 Specifikace kriminální činnosti, s níž se respondenti setkali.....	60
Graf 10 Názory respondentů na kriminální chování vrstevníků	61
Graf 11 Reakce respondentů na trestnou činnost svých vrstevníků.....	62
Graf 12 Názory na dostatečnou sankcí za kriminální činnost.....	63
Graf 13 Povědomí respondentů o následcích kriminální činnosti	64
Graf 14 Trestnost slovního napadení vrstevníka.....	65
Graf 15 Nejčastější příčina kriminality mládeže dle názoru respondentů	65
Graf 16 Zdroje informací o kriminalitě.....	66
Graf 17 Názory na dostatečnost prevence kriminality mládeže.....	67
Graf 18 Účast respondentů na přednáškách na téma kriminálního chování	68

Seznam zkratk

Sb. – Sbírký

OSN – Organizace spojených národů

OPD – Oddělení péče o rodinu a dítě

Přílohy

Příloha A: Dotazník

Dotazníkové šetření na téma kriminalita mládeže

Jsem studentem 3. ročníku vysoké školy regionálních a evropských studií, proto bych Vás ráda poprosila o vyplnění dotazníku, který mi pomůže získat potřebné informace k závěrečné bakalářské práci. Dotazník obsahuje 19 otázek a je zcela anonymní. Předem děkuji za pravdivé vyplnění dotazníku a děkuji Vám za Váš čas.

1) Jakého jste pohlaví?

muž

žena

2) Jaký je váš věk?

15-16 let

17-18 let

3) Na jakou školu chodíte?

Vaše odpověď

4) V jaké žijete rodině?

úplná rodina

jeden rodič

jiná varianta

5) Jak vycházíte s rodiči (př. jinými vychovateli)?

většinou dobře

občasné neshody

časté rozepře

6) Vědí vaši rodiče, co ve svém volném čase děláte?

ano, vědí

ne, nevědí

nevím

spíše vědí

spíše nevědí

7) Trestně odpovědný začíná být člověk od

14 let

15 let

18 let

8) Co je podle vás kriminální chování?

Vaše odpověď

9) Setkal/a jste se někdy s kriminálním chováním mládeže ve svém okolí?

setkal/a

nesetkal/a

10) Pokud jste u předchozí otázky odpověděl/a ANO, specifikujte, o kterou činnost se jednalo:

krádež

agresivita

vandalismus (ničení cizího majetku)

šikana

drogy

jiné

11) Jaký máte názor na kriminální chování u svých spolužáků, kamarádů?

odsuzuji

je mi to jedno

beru je za hrdiny

12) Zjistíte-li, že někdo z kamarádů, nebo někdo jiný ve vašem okolí páchá nějakou kriminální činnost:

odsuzuji to

připojím se

je mi to jedno

13) Jsou tresty za kriminální činnost podle vás dostatečné?

moc přísné

ne, měly by být přísnější

nedokážu posoudit

ano, jsou dostatečné

14) Uvědomujete si, že každá kriminální činnost má i své následky?

uvědomuji si

neuvědomuji si

15) Myslíte si, že slovní napadení (v podobě vyhrožování či vydírání) kamaráda může mít pro vás nějaký postih?

ano

ne

16) Jaká je podle vás NEJČASTĚJŠÍ příčina kriminality mládeže?

nefungující rodina

alkohol a drogy

vliv kamarádů

nedostatek peněz

vliv médií

Jiné:

17) Odkud získáváte nejčastěji informace o kriminalitě?

sdělovací prostředky

vlastní zkušenost

okolí

škola

18) Jaká je podle vás prevence kriminality mládeže?

dostatečná

nedostatečná

nedokážu posoudit

19) Absolvoval/a jste někdy nějakou přednášku o kriminálním chování?

ano

ne

